

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
HUMANITARINIŲ MOKSLŲ KATEDRA

IEVA KADŽIULYTĖ

Lietuvių filologijos (gretutinė kryptis – pedagogika) IV kurso studentė

**Mitinis pasaulis Sigito Parulskio romane *Doriforė* ir Jolitos Skablauskaitės
romane *Brudenis***

BAKALAURO DARBAS

Darbo vadovė
Doc. dr. Dalia Jakaitė

Šiauliai 2018

Turinys

I. ĮVADAS.....	3
II. MITAS IR MITOLOGINIS PASAULĖVAIZDIS: TEORINĖS APIBRĖŽTYS	7
III. ŽMOGUS IR MITOLOGIJA JOLITOS SKABLAUSKAITĖS IR SIGITO PARULSKIO ROMANUOSE	12
1. Kūrybos ir mirties mitologija.....	12
1.1. Kūrybos ir mirties demoniškumas Jolitos Skablauskaitės romane.....	12
1.2. Rašančiojo figūra Sigito Parulskio romane.....	16
2. Žmogus mitinėje erdvėje.....	21
2.1. Gamtos sakralumas ir namų erdvės mitiškumas Jolitos Skablauskaitės romane...21	
2.2. Miesto mitologija Sigito Parulskio romane.....	25
3. Mitologinių tradicijų kontekstas.....	30
3.1. Baltų mitologijos aluzijos Jolitos Skablauskaitės romane.....	30
3.2. Antikinės mitologijos transformacijos Sigito Parulskio romane.....	33
IV. IŠVADOS.....	37
V. SANTRAUKA.....	39
VI. SUMMARY.....	41
VII. LITERATŪRA.....	43
VIII. METRIKA.....	45
IX. BIBLIOGRAPHIC DESCRIPTION.....	45

I. IVADAS

Temos naujumas ir aktualumas. Mitologija yra reikšminga bet kurios bendruomenės kultūros dalis. Mitai aiškina žmogaus požiūrį į pasaulį, reiškinių ar objektų atsiradimą. Tai yra susisteminta žmonijos patirtis, perduodama iš kartos į kartą. Šiuolaikiniai rašytojai, interpretuodami mitus, mitinį mąstymą, perteikia savo idėjas, kuria naujas istorijas, charakterius. Lietuvių literatūrai būdingą mitiškumą nagrinėjo Rimvydas Šilbajoris, Audinga Peluritytė, Vygantas Šiukščius ir kiti. Straipsnyje „Mitologinė dimensija – poezijos veiksnys“ R. Šilbajoris kalba apie mitologiškumą lietuvių pokario poezijoje ir jo ieško remdamasis ankstyvąja lietuvių kultūros tradicija: „Justinas Marcinkevičius savo cikle *Sena abėcėlė* tiesiog kreipiasi į liaudies pasaką, tą antrą lietuviškos mitologijos šaltinį“¹. Literatūros kritikas, analizuodamas Juditos Vaičiūnaitės, Kazio Bradūno, Sigito Gedos, Justino Marcinkevičiaus ir kitų XX a. antros pusės poetų kūrybą, daro išvadą, jog mitologinę dimensiją autoriams padeda kurti lietuvių tautosakos motyvai, o liaudies pasakos, dainos, jose pasikartojantys motyvai leidžia išsaugoti ir tęsti lietuviškąją kultūrą. V. Šiukščius, savo studiją *Mitopoetika lietuvių prozoje: tekstų interpretacija* skirdamas lietuvių prozai, analizuoja moderniuosius lietuvių rašytojus. Anot jo, mitologiniam mąstymui būdingas realybės ir fantastikos, reliatyvumo, įprastų logiškų ir alogiškų, metaforiškų reiškinių sugretinimas vienoje plotmėje². A. Peluritytė tyrinėjo Kornelijaus Platelio bei Gražinos Cieškaitės poeziją. K. Platelio poezijoje ji pastebi vis pasikartojančius Antikos mitologijos personažų Odisėjo ir Protėjo prototipus, kurie padeda sukurti psichologinę lyrinio subjekto charakteristiką eilėraštyje. Šio autoriaus poezijos subjekto charakteristikoje aptinkama savybių, būdingų minėtiems Antikos personažams. Senovės graikų mitinių personažų pastebima ir G. Cieškaitės kūryboje. Čia yra svarbi „moteriškoji mitologija“: „Poetės pasaulėvaizdis remiasi [...] moteriškosios žemės deivės idėja“³. Tokie personažai kaip Venera / Afroditė, Euridikė, Maja, Mūza ar Kasandra autorės poezijoje atskleidžia moteriškąsias galias valdyti žemę ar simbolinį gyvybės tęstinumą.

Šiame darbe bus lyginami du šiuolaikinės lietuvių literatūros autorių romanai. Jolitos Skablauskaitės ir Sigito Parulskio kūryba, būdama skirtingos problematikos, personažų ir stilistikos, suartėja ir gali būti lyginama ne vienu mitinio pasaulėvaizdžio aspektu. Pagrindinius vieno ir kito romano herojus ir kitus personažus galima pavadinti mitologiniais: jų mitiškumas matyti iš jų

¹ Rimvydas Šilbajoris „Mitologinė dimensija – poezijos veiksnys“ in: *XX amžiaus literatūros teorijos: konceptualioji kritika*, sudarė Aušra Jurgutienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2010, p. 276.

² Vygantas Šiukščius, *Mitopoetika lietuvių prozoje: tekstų interpretacija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1999, p. 147.

³ Audinga Peluritytė, *Senieji mitai, naujieji pasakojimai: apie naujausią lietuvių literatūrą*, Vilnius: Gimtasis žodis, 2006, p. 75.

mąstymo, veiksmų, ryšio su supančia aplinka (gamta), iš erdvės, kurioje jie gyvena, ar tam tikrų veiksmų, primenančių ritualus. S. Parulskio romanas daugiausia remiasi Antikos mitologijos, o J. Skablauskaitės – baltų mitologijos tradicijomis. Mitopoetinė yra ir šių romanų kalba: simboliai, archetipai ir kita.

Mitologinis požiūris nėra visai naujas aspektas šių autorių kritikoje. Vaiva Markevičiūtė magistro darbe *Eroso raiška Jolitos Skablauskaitės romanuose „Brudenis“ ir „Sado sindromas“* aptaria romano *Brudenis* pagrindinį veikėją, kankinamą Edipo komplekso ir narcisizmo. Autorė teigia: „Žvelgiant iš psichoanalizės perspektyvos, Brudenio meilės Jovasei vaizdavimas atitinka Freudo aprašytą narcisizmą: sesuo mylima kaip kitas ir kaip aš pats, įprastai į ego ir objektinį skaidomas libido narcisizmo sąvokoje susilieja“⁴. Straipsnyje „Moteriškoji vandens simbolika Jolitos Skablauskaitės knygoje „Liūnsargių moteris““ Irena Baliulė ir Silvija Baranauskienė aptaria veikėjas, gyvenančias prie vandens telkinių. Vanduo padeda atskleisti jų laumiškumą, mitiškumą: „Rašytojos kūryboje vanduo yra savotiška tikrovės ir mistiškumo jungtis“⁵. Rašytojos kuriamoms protagonistėms vanduo suteikia vitališkumo. Vienas iš skiriamųjų veikėjų bruožų yra buvimas tarp realaus ir fantazijos pasaulių. Jūratė Sprindytė straipsnyje „Gotikinės estetikos specifika Jolitos Skablauskaitės romanuose“ kalba apie rašytojos kūrinuose randamus gotikos elementus. Veikėjai nukeliami į erdvę, „kur arti gūdūs miškai, dykynės, neprieinami kalnai, vandens telkiniai, kapinės, lūšnos arba rūmai, kalnų vienuolynas, tarpekliai, arti vandenys, daug skenduolių, kurie prisikelia, bet jau kiti, kitokie“⁶. Kitas gotikinės estetikos požymis yra veikėjų darbo vietos: cirkas, skerdykla, krematoriumas. Tai apibūdina gotikinę estetiką, kuriai būdinga vaizduoti tai, kas yra nežmogiška, amoralu, *pabaistiška*. Rita Žvinienė magistro darbe *Magiškojo realizmo poetika Jolitos Skablauskaitės prozoje* aptaria romano *Brudenis* erdvę. Šioji yra ypatinga dėl savo paslaptiškumo: „Požemiai nuo seno apipinami įvairiomis legendomis apie juose gyvenančius siaubus, slypinčias neįmintas paslaptis“⁷. Romane mitologiškai svarbi ir kita erdvė, kurią aptardama darbo autorė pabrėžia gamtos ypatingumą.

Literatūros kritikė Rima Bertašavičiūtė straipsnyje „Sigito Parulskio *Doriforė* – kaip pabėgti nuo kanono?“ kalba apie romano intertekstualumą. Kūrinio pavadinimas, veikėja Diana nukreipia skaitytoją į antikinės mitologijos kontekstą. Iškeldama romanui būdingas užuominas į Marcelio

⁴ Vaiva Markevičiūtė, *Eroso raiška Jolitos Skablauskaitės romanuose „Brudenis“ ir „Sado sindromas“*, magistro darbas, Vilnius, 2017, p. 53.

⁵ Irena Baliulė, Silvija Baranauskienė, „Moteriškoji vandens simbolika Jolitos Skablauskaitės knygoje „Liūnsargių moteris““, *Inter-studia humanitatis*, 2009, 2008, nr. 7: Pelkė lietuvių kultūroje, p. 147, [žiūrėta 2017-10-19]. Prieiga per internetą <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:6111566/datastreams/MAIN/content>

⁶ Jūratė Sprindytė, „Gotikinės estetikos specifika Jolitos Skablauskaitės romanuose“, *Colloquia*, 2010, nr. 25, p. 122, [žiūrėta 2017-10-19]. Prieiga per internetą <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367151368676/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

⁷ Rita Žvinienė, *Magiškojo realizmo poetika Jolitos Skablauskaitės prozoje*, magistro darbas, Vilnius, 2009, p. 23.

Prousto *Prarasto laiko beieškant* bei Jameso Joyce'o *Ulisą*, autorė aptaria ir *Odisėjo* pėdsakus. Pasak autorės, romano santykis su graikų literatūra įgauna ironišką atspalvį, nes Homero epas apverčiamas: „Odisėja virsta Homeru; autorius Homeras – veikėju Homeru; visą istoriją pasakoja Odisėjas; visažinis gudrus Odisėjas tampa aplinkybių valdoma marionete“⁸. Aušra Jurgutienė straipsnyje „Apie rašymą ir Parulskio „Doriforę“ atkreipia dėmesį į tai, jog romane nebe tiek svarbios iš kultūros paveldėtos vertybės, tokios kaip dvasiško moteriškumo įvaizdis Liza, mitinė deivė Diana, biblinis žmogus Adomas, graikiškoji Doriforo skulptūra. Pastarosios pasakotojo akimis, anot autorės, vertinamos ironiškai⁹. Jūratė Baranova straipsnyje „Sigito Parulskio pasakotojų pėdsakais“ svarsto Dievo įvaizdį romane. Pasakotojui, bandžiusiam nusižudyti, Dievas yra miręs. Tačiau kažkada jis buvo gyvas. Autorė teigia, jog kūrinys apstu Dievo ženklų, tik pasakotojas negali jų perskaityti. Apskritai Dievas ir bažnyčia kūrinys yra apmąstomi ironiškai¹⁰. Ramunė Kochanauskaitė magistro darbe nagrinėja Parulskio kuriamą nesėkmingo rašytojo įvaizdį, kurį suvokia ir mitologijos kontekste. Jis, pasak darbo autorės, „neturi sakrališkos aureolės, jis niekuo nesiskiria nuo eilinio žmogaus“¹¹. Taip pat autorė kelia klausimą, ar rašytojas apskritai kada nors turėjo sakrališką aureolę. Darbe teigiama, jog romantizmo epochoje rašytojas turėjo didžiausią įtaką: „Vyravo nuomonė, kad kūryba yra ypatinga, [...] kad kuriantis žmogus yra apdovanotas, išskirtinis“¹². Darbo autorė neabejoja, jog toks požiūris yra išlikęs iki šių dienų. Taigi *Doriforė* panaikina tokį visuomenės požiūrį į rašytoją. Renatos Šerelytės recenzijoje „Sunku būti vyru“ kalbama apie romano moteris. Autorė teigia, kad kūrinys pastebimas vyriškosios kultūros požiūris į moterį. Dianos personažas, turėjęs vaizduoti nepriklausomą, laisvą šiuolaikinę moterį, iš tiesų romane parodo vyro fiziologiją ir archetipines baimes¹³.

Taigi mitiškumas – viena iš autorius jungiančių kūrybos ypatybių, kurią galima matyti iš personažų, fabulos, kalbos, pasakojimo. Visi minėti tyrimai sukuria kontekstą šio darbo temai, kuri yra nauja, nes šie du romanai dar nebuvo lyginami. Darbo aktualumą lemia ir tai, jog šie rašytojų romanai buvo nagrinėjami mažiau nei kita rašytojų kūryba.

Darbo objektas. Šio darbo objektas – mitinio žmogaus ir jo aplinkos vaizdavimas Sigito Parulskio romane *Doriforė* ir Jolitos Skablauskaitės romane *Brudenis*.

Darbo tikslas. Darbo tikslas – išanalizuoti žmogaus mitiškumą Jolitos Skablauskaitės ir Sigito Parulskio romanuose ir palyginti juos, surandant bendrus mitinio pasaulio aspektus.

⁸ Rima Bertašavičiūtė, „Sigito Parulskio *Doriforė* – kaip pabėgti nuo kanono?“, *Colloquia*, 2010, nr. 23, p. 14 [žiūrėta 2017-11-05]. Prieiga per internetą: [http://www.lti.lt/failai/Nr23_Str_Bertasaviciute\(1\).pdf](http://www.lti.lt/failai/Nr23_Str_Bertasaviciute(1).pdf).

⁹ Aušra Jurgutienė, „Apie rašymą ir Parulskio „Doriforę“, *Literatūra ir menas*, 2005 m. vasario 18 d., nr. 7(3036), p. 4.

¹⁰ Jūratė Baranova, „Sigito Parulskio pasakotojų pėdsakais“, *Metai*, 2005, nr. 8–9, p. 128–138.

¹¹ Ramunė Kochanauskaitė, *Literatūros laukas ir meno savirefleksija: Sigitas Parulskis *Doriforė**, magistro darbas, Kaunas, 2009, p. 37.

¹² Ten pat.

¹³ Renata Šerelytė, „Sunku būti vyru“, *Metai*, 2005, nr. 2, p. 139–141.

Darbo uždaviniai. Darbe iškelti šie uždaviniai: 1) pristatyti teorines mito sampratas ir literatūrinę mito kritiką; 2) išnagrinėti skirtingų mitologinių tradicijų interpretacijas romanuose; 3) ištirti mitologinį žmogaus aplinkos, romanų erdvės aspektą; 4) išnagrinėti kūrybos mitologiją autorių romanuose; 5) išanalizuoti romanų personažų ryšį su anapusiniu pasauliu; 6) ištirti personažų mitologijai veiksmingus ritualus, simbolius ir archetipus.

Tyrimo metodologija. Darbe taikomos mito kritika bei komparatyvizmo metodologijos, pagrįstos Kęstučio Nastopkos, Algirdo Juliaus Greimo ir kitų mokslininkų teorinėmis įžvalgomis. Mitas neretai apibūdinamas kaip visoms kultūroms būdingas reiškinys, ypatybių aiškinimas. Tačiau, pasak K. Nastopkos, mitu gali būti paaškinami ir žmonių pramaniai, išsigalvoti, netikri dalykai¹⁴. Mito kritika analizuoja mitinio pasaulėvaizdžio vaidmenį kūrinys, įvairius mitiškumo aspektus, individualaus rašytojo kūrinio ir mito tarpusavio ryšį. Tam tikros mitologinės tradicijos, mitiniai pasakojimai šiuolaikiniame grožiniame kūrinys neretai yra transformuojami, atnaujinant simbolius, archetipus. Remiantis mito kritika, svarbu yra atrasti šiuos simbolius, archetipus ir susiejant juos su tradiciniu mitu, parodyti specifinį jų vaidmenį viename ar kitame romane.

Nijolė Vaičiulėnaitė-Kašelionienė komparatyvizmą apibūdina remdamasi Vytauto Kubiliaus samprata: „Komparatyvistika tiria tarptautinius literatūrinius ryšius, motyvų, žanrų, formų migraciją bei tipologiją, pasaulinės literatūros kaip raidos proceso dėsninumus“¹⁵. Tarpusavyje sąveikaudami skirtingų šalių ir kultūrų kontekstai daro vienas kitam įtaką. Taip literatūroje atsiranda intertekstai. Rašytojas vartoja žodžius, ženklus, egzistuojančius kitose kultūrose ir juos perkelia į literatūrą. Taip jis kuria naujus simbolius ir prasmes. Tyrinėtojai šiuo atveju svarbu gerai išmanyti tą sritį, kurios detalėmis remiasi rašytojas, kad jas galėtų ne tik atpažinti, bet ir paašškinti jų prasmę. Ši metodologija padės atpažinti nagrinėjamų tekstų sąsajas su tam tikromis mitologinėmis tradicijomis ir palyginti skirtingų autorių romanuose perkuriamas mitologijas, mitinį pasaulį, kurio samprata daugiau bus aptarta teorinėje bakalauro darbo dalyje.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, keturi tiriamosios dalies poskyriai, išvados bei literatūros sąrašas. Įvade apibrėžiami pagrindiniai darbo aspektai, pamatinės sąvokos, tyrimo metodologija. Tiriamojoje dalyje išskiriamos keturios pagrindinės analizuojamo objekto potėmės (skyriai). Išvadose pateikiamas tyrimo rezultatų apibendrinimas. Darbas baigiamas literatūros sąrašu.

¹⁴ Kęstutis Nastopka, „Mitas literatūros matmuo“, *XX amžiaus literatūros teorijos*, sudarė Aušra Jurgutienė, Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2006, p. 139.

¹⁵ Nijolė Vaičiulėnaitė-Kašelionienė, „Komparatyvistinė metodologija“, *XX amžiaus literatūros teorijos: vadovėlis aukštųjų mokyklų filologijos specialybės studentams*, sudarė Aušra Jurgutienė, Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2006, p. 335.

II. Mitas ir mitologinis pasaulėvaizdis: teorinės apibrėžtys

Nėra vieno apibrėžimo mito sampratai. Kaip teigia K. Nastopka: „Europietiškoji mitologijos tradicija nuo pat pradžių (VI – IV a. pr. Kr.) mitą vertino žvilgsniu iš šalies. Žodžiu *mythos* buvo apibūdinamos kitų kalbos, pramanai, melagystės, priešpriešinamos šventiesiems savo pačių pasakojimams (*logoi* arba *hiroi*)“¹⁶. Vadinas, dar Europos kultūros pradžioje mitu buvo laikoma tai, kas nėra realu ir tikra. Bet tai buvo tik viena mito samprata. Egzistuoja ir kitokia samprata, pagal kurią mitas buvo siejamas su tiesa. Šį požiūrį rodo ir komentuoja Paulis Ricoeuras. Filosofas teigė, jog mokslo tiesa – tai dar ne visa tiesa, mitas gali pasakyti kažką, ko neįmanoma pasakyti kitaip¹⁷. Ne vien moksliniais faktais galima patvirtinti tiesą. Autentiška žmonijos patirtis taip pat liudija realius įvykius. Mitui, mitologijai neretai priskiriamas tikslas paaiškinti tam tikrus gyvenimo, pasaulio reiškinius. Mito atliekama aiškinamoji funkcija matyti iš to, kaip šiuolaikinę mitologijos sąvoką apibūdina Algirdas Julius Greimas: „jinai yra žmonijai būdinga figūratyvinio mąstymo forma, sprendžianti ideologines ir filosofines problemas“¹⁸. Vadinas, per mitą žmonija suvokia savo kultūrą, tarpusavio santykius, o individas suvokia savo prigimtį pačia plačiausia prasme.

Kaip nurodo P. Ricoeuras, K. Nastopka, A. J. Greimas ir kiti autoriai, mitas yra pasakojimas, dažnai pagrįstas priešpriešomis. K. Nastopka šiuos pasaulius įvardija kaip dievybių ir demonų pasaulius, metaforiškai tapatinamus su tuo, kas geidžiama ir kas negeidžiama. Geidžiamasis pasaulis yra prilyginamas gamtai, šviesai, dangui. Dievai yra matomi žmogui. Kaip priešprieša geidžiamajam pasauliui, pateikiamas šėtoniškas pasaulis, kurį galime atpažinti iš tokių simbolių kaip antgamtiškos pabaisos, tamsa, nematomi žmogų valdantys dievai¹⁹. Tačiau šis dualizmas mite iš esmės yra sąlygiškas. Remiantis K. Nastopkos mintimis, galima teigti, kad, žymėdami priešpriešas pagal vienus požymius, pagal kitus tie patys simboliai rodo ir skirtingos tikrovės suartėjimą, susilieją.

Mitas siejamas ne tik su pasakojimu, bet ir su ritualu, kurį kuria, kuriame dalyvauja žmogus. Tiek istoriškai praeityje, tiek dabartyje kuriami ritualai neatsitiktinai pirmiausia siejami su esamuoju laiku, nes ritualas veiksmingas yra tik tada, kai atkuriami mitologiškai svarbūs praeities įvykiai.

¹⁶ Kęstutis Nastopka, „Mitinis literatūros matmuo“, *XX amžiaus literatūros teorijos*, sudarė Aušra Jurgutienė, Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2006, p. 139.

¹⁷ Paul Ricoeur, „Mitas: filosofinė interpretacija“, *Mitologija šiandien*, sudarė Algirdas Julius Greimas, Teresa Mary Keane, Vilnius: baltos lankos, 1996, p. 217.

¹⁸ Kęstutis Nastopka, „Mitinis literatūros matmuo“, *XX amžiaus literatūros teorijos*, sudarė Aušra Jurgutienė, Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2006, p. 140.

¹⁹ Ten pat, p. 143–144.

Kaip teigia P. Ricoeuras, mitas turi būti pakartotas, vėl atgaivintas rituale²⁰. Individas, atlikdamas ritualus, gali grįžti į istoriškai ankstesnį mito laiką, dažniausiai siekdamas sugrįžti į vieną ar kitą įvykį ženklinantį šventą pradžią pradžios laiką. Atliekant tam tikrus pasikartojančius veiksmus, glaudžiai susijusius su mitu, ritualas padeda suvokti mitą: „Ritualas įžemina šventybės apraiškas socialinio erdvėje, išskaido dieviškąjį suverenumą ir jo figūratyvines apraiškas [...] į smulkesnius klasifikacinius variantus“²¹. Ritualai, arba tam tikros apeigos, supaprastina dieviškumo pasireiškimą socialinėje aplinkoje. Mitui būdingomis priešpriešomis neretai pagrįstas ritualas yra suvokiamas ir kaip veiksmas, artinantis individą prie geidžiamojo pasaulio²². Mito ir ritualo darnumas suteikia galimybę išsaugoti kultūrą ir perduoti ją vėlesnėms kartoms. Kad tai įvyktų, ritualui labai svarbus ne tik esamasis laikas, bet ir tam tikra ritualo erdvė, kurioje bendruomenės sutartu, dažnai – periodišku gamtos laiku pakartojami šventos pradžią pradžios, bendruomeniškai ir asmeniškai išskirtinai svarbūs įvykiai.

Tiek mitinio pasakojimo, tiek ritualų nėra be žmogaus. Toks pasakojimas skirtas jo ir dievų, dieviškų ir demoniškų galių ryšiui, žmogaus ryšiui su gamta paaikškinti. Mitinis žmogus yra asmuo, iš kitų išsiskiriantis savo pasaulio suvokimu, jutimu ir veiksmais, tam tikra aplinka. Paprastai mitinis žmogus turi savyje kažką, kas leidžia jį laikyti kitokiu. Pavyzdžiui, kalbama apie moterį, kuri turi magiškųjų savybių: „Tokios mitinės koncepcijas atitinka tikėjimas savaiminiu moters vaisingumu ir slaptoji magiškomis religinėmis jos galiomis, turinčiomis lemiamos įtakos augalų gyvenimui“²³. Moteris, kaip žmonijos pratęsėja, turi glaudų ryšį su žeme ir jos augmenija, apskritai su gyvybe. Turėdama ypatingą ryšį su gyvybe, moteris geba keisti savo pavidalą, virsti gyvūnu ar kitu gamtos objektu, reiškiniu. Gastonas Bachelard'as, nagrinėdamas literatūrinį moters pavidalą, teigia: „Literatūroje gulbė yra nuogos moters pakaitalas“²⁴. Nešanti gyvybę moteris gali būti tyra, skaisti kaip ir gulbė dėl to, jog vykdo jai patikėtą svarbiausią misiją – pratęsia žmonijos egzistavimą.

Be ypatingos moters reikšmės galima išskirti ir kitus mitinio žmogaus tipus, pagrįstus tam tikromis mitologinėmis tradicijomis, pavyzdžiui – Narcizas. Kadangi mitiniam žmogui svarbi yra gamta, Narcizui ji taip pat teikia ypatingą reikšmę. „Priešais vandenį Narcizui atsiveria jo paties tapatybė ir dualumas, atsiveria jo dvilypės vyriškos ir moteriškos galios, o ypač jo realumas ir

²⁰ Paul Ricoeur, „Mitas: filosofinė interpretacija“, *Mitologija šiandien*, sudarė Algirdas Julius Greimas, Teresa Mary Keane, Vilnius: baltos lankos, 1996, p. 229.

²¹ Kęstutis Nastopka, „Mitinis literatūros matmuo“, *XX amžiaus literatūros teorijos*, sudarė Aušra Jurgutienė, Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2006, p. 141.

²² *XX amžiaus literatūros teorijos: chrestomatija aukštųjų mokyklų studentams*, II dalis, sudarė Aušra Jurgutienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 23.

²³ Mircea Eliade, *Šventybė ir pasaulietiškas*, iš prancūzų kalbos vertė Petras Račius, Vilnius: Mintis, 1967, p. 102.

²⁴ Gaston Bachelard, *Svajonių džiaugsmas*, iš prancūzų kalbos vertė Galina Baužytė-Čepinskienė, Vilnius: Vaga, 1993, p. 151.

idealumas”²⁵ – teigia G. Bachelard’as. Vandenyje Narcizas įžvelgia ne visai tikslų savo atvaizdą. Vadinas, įsimylėjęsio save mitinio žmogaus svajonėms ir interpretacijoms paliekama daug vietos. Jis pats gali užbaigti savo paveikslą. Taip pat vandens pagalba Narcizas gali peržengti tikrovės pasaulį, nes, pasak G. Bachelard’o, vanduo, atspindėdamas tikrovės daiktus, kartu jų atspindį sugeria į save. Tokiu būdu vanduo tampa tarpininku tarp dviejų pasaulių. Vienas iš jų yra realus, o kitas gali būti tarsi tikrojo kopija, atspindys. Pastarajame atsiduria mitinis žmogus.

Vienas svarbiausių simbolių šaltinių, kurį aptaria mito tyrinėtojai, yra sapnai. Kaip teigia Northrop’as Frye’us, sapnai yra geidimo ir realybės konflikto išraiška²⁶. Sapnai svarbūs tuo, jog parodo asmenybės troškimus arba baimes. Sapnai gali būti kontrastingi. Tačiau pastarieji informaciją perduoda simboliais, tad sapną reikia šifruoti, aiškinti. Privalu ieškoti sapnuose pasikartojančių motyvų ir simbolių, kurie padeda interpretuoti sapnus. Kadangi suprasti sapnus nėra paprasta, teisingai jo interpretacijai galima pasitelkti ritualus. „[...] ritualą galima suvokti kaip sapno kinetinę išraišką”²⁷ – teigia N. Frye’us. Tai reiškia, jog ritualas priartina asmenį prie esmės suvokimo, nes paties sapno suvokti dažniausiai neįmanoma, tačiau ritualus mes suvokiame.

Vienas svarbiausių dalykų, kalbant apie ritualą ir apskritai mitiškumą, yra bendruomenę suburianti erdvė. Ritualams atlikti žmonės susitelkia į vieną vietą, kuri yra reikšminga atliekamų apeigų simboliais, teikiamu saugumu. Kaip teigia religijotyrininkas ir filosofas Mircea Eliade: „*Norint gyventi pasaulyje, reikia jį sukurti*, o joks pasaulis negali rasti pasaulietiškos erdvės vienalytiškumo ir santykinumo „chaose“²⁸. Erdvė, kurioje įsteigiamas pasaulio centras, sutvarkomas jos modelis, tampa šventa, o mažai pažįstama erdvė yra svetima savo chaotiškumu, gąsdinanti ir išgyvenama kaip nešventa, o tiksliau, demoniška arba profaniška (pasaulietiška). Tvarkomoje, pašventinamoje erdvėje vykstančių ritualų dalyviai įsitraukia į vieną ar kitą tarpusavio komunikaciją: „Žmogus orientuojasi erdvėje ir laike remdamasis ne tik savo individualių pojūčių visuma bei individualia patirtimi, bet ir bendruomenės įteigtomis kolektyvinėmis idėjomis bei vaizdiniais, [...] arba socialine erdvės kategorija, atspindinčia sociumo sandarą“²⁹. Galima teigti, jog mitas kaip ritualas visuomenei perduoda ankstesnės bendruomenės patirtis, taip palaikydamas ir kultūros tęstinumą, o tai dažnai yra įrėminta tam tikros erdvės.

Mitiniam žmogui dar yra būdingas glaudus ir intymus ryšys su savo namais. Pirmiausia, žmogus namuose jaučiasi saugus, globojamas ir ramus, aiškiai skiria namus ir visą likusį svetimą, nežinomą pasaulį. Jeigu yra namai, vadinas, yra kur grįžti ir į ką atsiremti. G. Bachelard’as teigia:

²⁵ Ten pat, p. 140.

²⁶ *XX amžiaus literatūros teorijos: chrestomatija aukštųjų mokyklų studentams*, II dalis, sudarė Aušra Jurgutienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 22.

²⁷ Ten pat, p. 24.

²⁸ Mircea Eliade, *Šventybė ir pasaulietiškasumas*, iš prancūzų kalbos vertė Petras Račius, Vilnius: Mintis, 1967, p. 16.

²⁹ Ten pat, p. 141.

„Gimtasias namas yra daugiau negu gyvenamoji vieta, jis – svajų buveinė. Kiekvienas jo užkampis buvo apmąstymų priebėga“³⁰. Savo namuose mitinis žmogus gali svajoti apie slapčiausius dalykus, apie tai, apie ką nedrįsta kalbėti. Svajonėmis jis tarsi nusikelia į kitą, tik jam vienam žinomą realybę. Tik savo namuose žmogus gali atsiskleisti ir dėl to jaustis ramus.

Mito nėra ir be gamtos pasaulio, jo erdvės. Gamtoje viskas yra tobula, gamta – šventa, nes ją sukūrė dievai: „[...] kosmosas yra dievų kūrinys: pasaulis, išriedėjęs iš dievų rankų, yra prisodrintas šventybės“³¹. Gamta yra supriešinama žmogaus sukurtai kultūrai. Tai reiškia, jog gamtoje viskas yra nepriekaištinga, kol jos tvarkos nepažeidžia žmogaus sukurta civilizacija. Mitiniam žmogui svarbūs yra gamtos objektai, reiškiniai, pavyzdžiui, vanduo. Jis traktuojamas kaip pradžia, iš kurios atsirado pasaulis: „[...] vandenys buvo anksčiau už žemę“³². Nuo vandens prasidėjo pasaulio kūrimasis. Vandens galima prilyginti gyvybei, jos atsiradimui. Vanduo ir su juo susiję ritualai suteikia galimybę dvasiniam apsisvalymui, atgimimui iš naujo ir taip susikurti naują pradžią. Mitiškai mąstantis žmogus tiki, kad gyvenimas yra cikliškas, kaip ir gamtos laikas. Tad vanduo gali būti siejamas ne tik su gimimu, bet ir su mirtimi. Tačiau mirtis traktuojama netiesiogiai. Kaip teigia M. Eliade, žmogaus egzistavimas nesibaigia jam numirus. Mirtis yra viena iš buvimo pasaulyje formų³³. Taigi gamta ir joje esami objektai yra neatsiejama mitologinio pasaulėvaizdžio dalis.

Tiek mitiniai pasakojimai, tiek ritualai turi ypatingą savo kalbą, mitinę išraiškos formą. Vienas šios kalbos elementų yra mitologinės kritikos dėmesį patraukiantis archetipas. K. Nastopka archetipą nusako kaip simbolinę figūrą, kuri yra tapusi tipišku arba pasikartojančiu įvaizdžiu³⁴. Autorius, norėdamas adresatui perduoti žinią, naudojami visiems atpažįstamais archetipais: „[...] poetas, naudodamasis atpažįstamomis asociacijomis, informaciją perduos greičiau“³⁵. Literatūrinių archetipų tyrimą vadindamas archetipine kritika, K. Nastopka ją suvokia kaip anksčiau akcentuotų geidimo ir realybės priešpriešų konflikto analizę³⁶. Visai žmonijai bendrus archetipus galima rasti ir individualioje kūryboje. Filosofas Romanas Jakobsonas individualią autoriaus mitologiją supranta „kaip invariantinį modelį, susiejantį poetinius motyvus, pasikartojančius įvairiuose, dažnai labai skirtinguose to paties autoriaus kūrinuose“³⁷. Vadinas, nagrinėjant konkretaus autoriaus kūrybą,

³⁰ Gaston Bachelard, *Svajonių džiaugsmas*, iš prancūzų kalbos vertė Galina Baužytė-Čepinskienė, Vilnius: Vaga, 1993p. 332.

³¹ Mircea Eliade, *Šventybė ir pasaulietiškas*, iš prancūzų kalbos vertė Petras Račius, Vilnius: Mintis, 1967, p. 81.

³² Ten pat, p. 91.

³³ Ten pat, p. 104.

³⁴ *XX amžiaus literatūros teorijos: chrestomatija aukštųjų mokyklų studentams*, II dalis, sudarė Aušra Jurgutienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 16.

³⁵ Kęstutis Nastopka, „Mitinis literatūros matmuo“, *XX amžiaus literatūros teorijos*, sudarė Aušra Jurgutienė, Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2006, p. 142.

³⁶ Ten pat, p. 143.

³⁷ Kęstutis Nastopka, „Mitinis literatūros matmuo“, *XX amžiaus literatūros teorijos*, sudarė Aušra Jurgutienė, Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2006, p. 156.

privalu ieškoti pasikartojančių ir nekintančių simbolių bei motyvų. Kita vertus, archetipai kiekvienu atveju kūrinys atsinaujina, patekdami į naują kontekstą, įgydami naują prasmę. Individualiai interpretuojami simboliai ir archetipai lemia individualų, tik tam autoriui priklausančią stilių, kuria naujas kūrinio prasmes. Analizuojant individualią kūrybą, joje galima aptikti ir tam tikrai bendruomenei būdingų idėjų, simbolių ir archetipų.

Verta akcentuoti ir simbolių universalumą, jų reikšmę skirtingose kultūrose. Yra simbolių, kurie įvairiose religijose ir kultūrose turi panašią prasmę. M. Eliade aptaria Motinos Žemės provaizdį. Šis pirmykštis vaizdas aptinkamas daugelyje kultūrų įvairiais pavidalais ir variacijomis. Autorius gretina senovės Graikijos bei Amerikos indėnų mitus, pasakojančius apie Motiną Žemę. Abiejų kultūrų mitai pasakoja tą patį. Visi žmonės yra pagimdyti žemės. Toks pasaulėvaizdis gyvuoja ir Europos kultūroje³⁸. Todėl tai yra vienas iš simbolių, bendras skirtingoms kultūroms. Svarbu paminėti tai, jog „Krikščioniškasis tikėjimas yra pagrįstas *istoriniu* apreiskimu: būtent Dievo įsikūnijimas istoriniu laiku, žiūrint krikščionio akimis, suteikia simboliams reikšmę“³⁹. Tie patys simboliai jau ikikrikščioniškoje kultūroje turėjo savo svarbą, tačiau tik tikinčiajam įgavo naują prasmę.

Apibendrinant galima teigti, jog mitai, atlikdami aiškinamąją funkciją, padeda atskleisti žmonijos požiūrį į pasaulį, tarpusavio santykius. Atlikdamas įvairias mitologines apeigas, asmuo grįžta į istorinį mito laiką, taip suvokdamas savo kultūrą. Mitinis pasaulis dažnai yra dviejų priešingybių sugretinimas, parodantis bendruomenės norus ir siekius. Individualioje meninėje kūryboje, kaip ir pirminiuose mito šaltiniuose, randama visai žmonijai lengvai atpažįstamų archetipų, kurie kūriniui suteikia autoriui išskirtinį rašymo stilių, naujų prasmų.

³⁸ Mircea Eliade, *Šventybė ir pasaulietiškasumas*, iš prancūzų kalbos vertė Petras Račius, Vilnius: Mintis, 1967, p. 99.

³⁹ Ten pat, p. 97.

III. Žmogus ir mitologija Jolitos Skablauskaitės ir Sigito Parulskio romanuose

1. Kūrybos ir mirties mitologija

Vienas iš personažų mitiškumo aspektų, būdingas tiek J. Skablauskaitės, tiek S. Parulskio romanams, yra jų kūrybiškumas ir ryšys su mirtimi. Šiame darbo skyriuje toliau ir bus nagrinėjamas žmogaus mitiškumą rodantis jo kūrybiškumas, kūrybinė vieno ar kito personažo veikla. Ši veikla romanuose siejama su anapusiniu pasauliu ir mirtimi. Po fizinio kūno mirties šiame pasaulyje lieka kūryba, patvirtinanti žmogaus egzistavimą ir veiklą. Norėdamas kažką sukurti, žmogus neretai privalo ką nors ir atiduoti, o tai įgyja mitinės aukos, aukojimo prasmę. Kad kuriamas menas būtų ypatingas, mitinis žmogus ieško ryšio su antgamtinėmis jėgomis, padedančiomis atverti kūrybines galias. Antgamtinės jėgos romanuose traktuojamos kaip tamsiosios, piktos, valdančios žmogų, demoniškos. Kad atsirastų kūrybos rezultatai, abiejų romanų personažai turi įveikti tam tikras kliūtis. Joseph'as Campbell'as teigia: „Peržengęs slenkstį, herojus keliauja per pasakišką keistai permainingų neapibrėžtų pavidalų šalį, kur turi išverti nemažai išbandymų“⁴⁰. Todėl personažai susiduria su mirtimi ir kitais sudėtingais išbandymais. Kita vertus, kūrybos procesams reikšmingas yra žmogaus-kūrėjo santykis su Dievu.

1. 1. Kūrybos ir mirties demoniškumas Jolitos Skablauskaitės romane

Pagrindinio personažo Brudenio magiškos galios susijusios su jo rašymu ir tapymu. Kūryba įmanoma tik tam tikru metu. Pirmiausia, Brudenis rašo arba tapo tik būdamas savo tikruosiuose namuose vasarnamyje, o ne bute, esančiame Vilniuje. Kaip minėta teorinėje darbo dalyje, tik namuose mitinis žmogus gali būti savimi, jaustis saugus, šioje erdvėje atsiveria jo kūrybinės galios. Brudenio rašymo laikas irgi labai svarbus: jis kuria per atostogas, švenčių dienomis arba pasibaigus darbui, ir tai nėra jo pragyvenimo šaltinis. Tai rodo, kad personažas kuria ne tam, kad prasimaitintų, ne pragmatizmo vedamas. Rašymas jam yra ritualas. Protagonistas savo sukurtus siaubo apsakymus vertina kaip žiaurius ir labai baisius: „Po savęs jis paliks SIAUBĄ. Yra panašus į maniaką. Galvojo“⁴¹. Šis ritualas padeda Brudeniiui apvalyti savo vidų.

Brudenio kūryba, įkvėpta jo slaptosios pusės, kitiems kelia baimę, paniką, net pavojų. Rašydamas siaubo apsakymus Brudenis išlieja tamsiųjų jėgų energiją. Atsiranda magiškas ryšys tarp jo makabriškos kūrybos ir mirties. Pirmiausia, daug jo šeimos narių yra mirę: tėvai žuvo

⁴⁰ Joseph Campbell, *Herojus su tūkstančiu veidų*, Vilnius: Tyto alba, 2015, p. 109.

⁴¹ Jolita Skablauskaitė, *Brudenis*, Vilnius: Vaga, 2006, p. 30. To liau cituojant iš šio leidinio, tekste, skliausteliuose, rašoma santrumpa B ir puslapis.

autoavarijoje, kai jis buvo paauglys, jį auginusi teta „numirė keistomis aplinkybėmis, nesulaukusi nė keturiasdešimt metų“ (B, p. 23). Romano pabaigoje miršta jo sesuo Jovasė. Galima teigti, kad Brudenis rašo bandydamas nuo mirties apsaugoti save ir artimuosius. Vis dėlto mirštant Brudenio šeimos nariams, jo tamsioji pusė pasireiškia kaip absoliuti, viską nugalinti.

Kūrybinė Brudenio veikla, jo laikysena pasižymi narcisizmu. Jis mano, kad jo kūryba yra tobula. Jos jis neketina siūlyti filmų kūrėjams veikiausiai dėl to, kad netektų nusivilti, jeigu jo meistrišką kūrinių sugadintų prastai sukurtas filmas. Kadangi Narcizams būdingas grožėjimasis savo atvaizdu, miegamajame agatyras turi veidrodžių: „Už puošniųjų užuolaidų buvo įmontuoti pailgų, ovalinių formų senoviški veidrodžiai. Jie galėjo atspindėti bet ką – ir tai buvo svarbiausia“ (B, p. 30). Veidrodžiai magiški tuo, jog atspindi ne tik Brudenio išorę, bet ir jo gyvenimą. Jie tampa dviejų pasaulių – realaus ir netikro – skiriamąją riba. Brudenis, regėdamas savo atspindį, mato ne tikrąjį save, o iškreiptą, atspindėtą savo vaizdą. Veidrodžiai, kaip ir ritualai, suteikia galimybę gyventi neįprastame, galima sakyti, anapusianame, pasaulyje ir magiškajame laike. Kaip Narcizas, žavėdamasis išvaizda, Brudenis įsimyli savo seserį. Brolio ir sesers išvaizda yra labai panaši. Brudenis merginą savinasi, mano, jog ji priklauso tik jam. Jos atvaizde regėdamas save, protagonistas jaučia pilnatvę. Tarsi abi jo dalys būtų kartu. Romano pabaigoje, seseriai mirus, Brudenis išgyvena vieatvę, jaučia tuštumą, praranda gyvenimo prasmę. Jaučiasi taip, tarsi būtų praradęs dalį savęs. Tai patvirtina jo narciziškumą, nes jis įsimyli ne kitą asmenį, o savo paties moteriškąjį pavidalą. Jausdamasis tobulas Brudenis savimi labai didžiuojasi, jaučiasi esantis vertesnis už kitus, mėgaujasi, kai kiti apie jį kalba. Brudenis jaučiasi gražus tiek savo vidumi, tiek ir išore: „Dabar labiausiai norėjo tyliai paslėpti senamiesčio gatvelėmis, [...] grožėtis priekyje slėnkančiu ištįsusių savo šešėlių“ (B, p. 126). Jis mėgsta skirti laiką vien grožėjimuisi savimi.

Tamsi Brudenio kaip kūrėjo pusė dažnai pasireiškia veikiant degtinei, ir gėrimas taip pat vaizduojamas kaip tam tikras ritualas. Tokiu būdu Brudenį aplanko įkvėpimas: „Dažnai reikia pilnos stiklinės degtinės, kad regėtų tai, ko žmonės paprastai nepastebi, tik užgriuvus bėdai, pradeda klykti... Brudenis viską pajunta greičiau, nei kiti, regi neįmanomus dalykus. Savo kūriniams jis įkvepia makabriškos gyvybės. Su pasimėgavimu demonstruoja iškrypėliškas aistras“ (B, p. 28). Alkoholis protagonistui padeda atverti sielos gelmes, pamatyti tai, ko nemato kiti, sustiprina Brudenio išgyvenimus, slypinčius sąmonėje, ir sukelia haliucinacijas. Iškeldamas į išorę sielos baisybes, Brudenis tarsi apvalo savo vidų. Kaip teigia R. Racėnaitė: „Alus, kaip ir kiti svaigieji gėrimai, nuo seno turėjo ritualinę reikšmę“⁴². Nors lietuvių mitologijoje alaus gėrimas dažniau siejamas su laidotuvių apeigomis, J. Skablauskaitė alkoholio ritualinę reikšmę interpretuoja kitaip.

⁴² Radvilė Racėnaitė, *Žmogaus likimo ir mirties samprata lietuvių folklore*, Vilnius: lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 207.

Alkoholis reikalingas tam, kad veikėjas regėtų savo pasąmonėje slypinčias vizijas, vaizdinius, įkvepiančius kurti.

Panašiai kaip tradiciniai mitiniai herojai, Brudenis romane patiria daug išbandymų: Jovasės mirtis, nemalonūs susitikimai su Mauda, pavojus gyvybei, kurį kelia sekta. Veikėjas visa tai išgyvena ir išsigelbėja. M. Eliade teigimu, sunkūs išbandymai yra perėjimo ritualas: „Kelias sunkus ir pilnas pavojų, nes iš tikrųjų tai perėjimo ritualas: iš pasaulietiškosios sferos į šventąją; iš laikinumo ir iliuziškumo į realybę ir amžinumą; iš mirties į gyvenimą, nuo žmogaus prie dievybės“⁴³. Iš esmės ir visas Brudenio gyvenimas romane vaizduojamas kaip perėjimo ritualas, o svarbiausias perėjimas ir kartu išbandymas yra mirtis. Brudenis regi savo mirusios tetos Aigustos vėlę. Pats turėdamas tamsiąją pusę, veikėjas vaiduoklio neišsigąsta, nesijaučia sutrikęs. Mirusi teta saugo gyvuosius namo gyventojus, šiuo atveju, Brudenį. Vaiduoklis nėra romano veikėjas, tačiau jo egzistavimą namuose galima suvokti kaip mitologiškai gyvų namų metaforą. Namas nėra vien tik pastatas, jis jungia gyvųjų ir mirusiųjų pasaulį. Taigi vienus ar kitus perėjimus romane įkūnija konkreti erdvė, jos daiktai, pavyzdžiui, veidrodžiai. Stipriausia Brudenio kančia, galiausiai išlaisvinanti jį iš demoniškos galios, yra sesers mirtis. Akcentuojama, kad visos personažų ištinkančios netektys ir sunkumai turi prasmę. Romano pabaigoje akcentuojamas personažo atsivertimas į krikščionybę, kas po sunkių išbandymų iš iliuzinio pasaulio padeda sugrįžti į realią tikrovę. Kita vertas, krikščionybė romane nėra vienintelė religinė patirtis. Skirtingus tikėjimus apimantis mitinis virsmo, perėjimo pasaulėvaizdis būdingas ir Brudenio kūrybai. Su mirtimi siejami agatyrso siaubo apsakymai, padedantys apvalyti tamsiąją pagrindinio veikėjo pusę. Siaubo apsakymų išleidimas reiškia grįžimą į gyvenimą, kai tamsioji sielos pusė nebėra paslėpta, o paviešinta ir taip galutinai išvalyta. Romane patiriamos jo kančios „[...] skausmą iš neigiamo reiškinio pavertė „teigiamo“ dvasinio turinio patirtimi“⁴⁴.

Eilėraščius rašo ir Kordelija. Jie rašomi dieną ir naktį, šviečiant mėnesienai. Veikėjos teigimu, eilėraščius, parašytus dieną, būtina užkasti, kad jie virstų tokiais, kokie atsiranda naktimis. Eilėraščių atsiradimą galima paaiškinti R. Racėnaitės mintimis: „[...] medžiuose lokalizuojamos įvairios mitinės būtybės, todėl, nederamai elgiantis su medžiu, galima išprovokuoti neigiamą jų reakciją“⁴⁵. Užkasdama eilėraščius, Kordelija atiduoda juos mitinėms būtybėms, esančioms medžiuose. Juose tūnančios būtybės dėl Kordelijos tamsiosios pusės eilėraščius paverčia bauginančiais. Dieną parašyti eilėraščiai yra pernelyg paprasti, tačiau užrašyti naktį, Brudenio nuomone, tobuli. Būtent jais Brudenis ir susižavi, nori išleisti poezijos knygą. Kordelijos poezija

⁴³ Mircea Eliade, *Amžinojo sugrįžimo mitas: archetipas ir kartotė*, Vilnius: Mintis, 1996, p. 21.

⁴⁴ Ten pat, p. 90.

⁴⁵ Radvilė Racėnaitė, *Žmogaus likimo ir mirties samprata lietuvių folklore*, Vilnius: lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 239.

kuria jos įvaizdį. Nors merginos išvaizda vaikiška, angeliška, bet perskaitęs jos kūrybą agatysras apie ją galvoja visai kitaip: „Sėdėdamas savo bute prie lango Brudenis mintyse audė paslaptingiausias svajones. Šit rytoj pasirodys mergaitė, nusileidusi ne iš šio pasaulio. [...] Ji kartos ir kartos: esu prakeikta, prakeikta“ (B, p. 9). Pagrindiniam veikėjui Kordelija kelia keistas ir paslaptingas mintis: „Jos siela serga keista, nepagydoma liga, galvojo. [...] O gal nudrėskęs plonus drabužėlius išvys ne odą, o sidabrinius ir auksinius žvynus?“ (B, p. 24). Galima teigti, jog jos poezija panaši į Brudenio siaubo apsakymus, taip pat yra kraupi, kelianti neigiamas emocijas. Poezija sukuria Kordelijos nežemiškumo, demoniškumo įspūdį.

Būdama mitiška, Kordelija gali stebėti įvairius keistus, nežemiškus padarus. Gyvendami tarp žmonių, tačiau jiems nesirodydami, pasakiškas, stebuklines būtybes jie primena savo išvaizda ir elgsena. Tai, kad Kordelijos pasakojimu apie šiuos padarus niekas nepatiki, o mama dukros elgesį bandė paaiškinti logiškai, sustiprina šios merginos kaip kitokios, neįprastos būtybės ar netgi pranašės įspūdį: „[...] tačiau jos haliucinacijos ir visos paranojiškos idėjos – giliai prasmingos. Pranašiškos“ (B, p. 160). Taigi dar vienas mitinio personažo požymis yra Kordelijos pranašystės. Šiuos padarus galima įvardinti kaip mitines būtybes. Pasak R. Racėnaitės, jeigu žmogus slapčia stebi mitines būtybes, kai jos jaučiasi laisvos, gali sulaukti keršto. Mitinius veikėjus toks žmonių elgesys piktina⁴⁶. Galbūt dėl to Kordelija neteko rankos piršto, prisiliedama prie keisto gumbo, esančio medžio šakoje. Nors Kordelija buvo laiminga ir nykščio netekimą laikė ženklu, buvo neaišku, ar tas ženklas geras, ar blogas. Kordelijos noras bendrauti su mitinėmis būtybėmis turi žiaurias pasekmes. Taigi Kordelijos mitiškumą sustiprina mistiškomis aplinkybėmis sužalotas fizinis kūnas.

Kordelijos kūrybingumo, apskritai jos pasaulio magijai labai svarbi veikėjos išorės charakteristika. Kaip jau užsiminta, romane pabrėžiamas merginos tyrumas, angeliškumas, nekaltumas: „Liesa paauglė ilgais šviesiais plaukais. Tas šviesumo įspūdis“, „[...] įbėgo Kordelija, vaikiška, trapi, spindinti džiaugsmu. Jį pamačiusi, linksmai sukrykštė, į viršų iškėlus rankas“ (B, p. 127), „[...] it kūdikis žvelgė blyškioji Kordelija; koks tyras ir švelnus buvo jos veidas, apgaubtas šilkinų garbanų“ (B, p. 128). Kita vertus, Kordelija turi tamsiąją savo pusę, kurią simboliškai išreiškia jos šešėlis: „Ji ėjo baltu, saulės apšviestu kiemu. Ilga suknelė vilkosi grindiniu. Priešais Kordeliją slinko juodas jos šešėlis (B, p. 10). Šios moters kūno grožis turi magiškumo, padedančio pasiekti tikslą. Suvilijusi vyrą, po kiek laiko Kordelija jį pražudo. Todėl Kordelijai galima priskirti Sirenos prigimtį. Būdama išvaizdi ir turėdama vidinių galių, mergina geba aplink save suburti žmones.

⁴⁶ Ten pat, p. 245.

Brudenis ir Kordelija suvokia, kad jų viduje slypi demoniškoji pusė, pasireiškianti per kūrybą. Būdami mitiniai žmonės, jie atlieka įvairius ritualus, yra jautrūs anapusinio pasaulio ženklams. Brudenis, vartodamas alkoholį atveria savo tamsiąsias sielos gelmes ir sukuria baisius siaubo apsakymus. Jausdamasis ypatingas, veikėjas pasižymi narcizmu. Suvokdamas, kokia stipri jėga jame slypi, kartais pats savęs bijo. Kordelija, suvokdama savo išvaizdos pranašumus, tuo naudojasi savo tikslams pasiekti.

1. 2. Rašančiojo figūra Sigitto Parulskio romane

S. Parulskio romano pagrindinis veikėjas yra rašytojas, neturintis vardo. Jis turi savitą požiūrį į Dievą. Mąstydamas apie krikščioniškąjį Dievą, save laiko ir Adomo bei Ievos, biblinių žmogaus protėvių, sūnumi. Kaip rašytojas, romano personažas kuria savo personažą, pavadindamas jį būtent Adomu: „Manasis Adomas, dirbtinis, sukurtas, o ne natūraliai atsiradęs žmogus, vyras [...]. Kita vertus, Adomas būtų niekam tikęs, jeigu nenusižengtų draudimams ir nesusapnuotų iš karto dviejų moterų, ir už bausmę nebūtų dukart išvartytas iš rojus“⁴⁷. Romano personažas nejaučia Dievui pagarbos, bet Dievo egzistavimo jis ir neneigia. Remdamasis Biblijos motyvais, krikščioniškąjį Dievą romano personažas tarsi prižemina, suteikdamas jam daugiau žmogiškumo, nei dieviškumo. Dievas, būdamas Tėvu, eiliniam, paprastam žmogui, pasirodo esantis itin žemiškas. Biblinis Adomas tampa ieškomo ir kartu iliuzinio Dievo ženklu. Samprotaudamas apie šiuolaikines reklamas, kuriose teigiama, jog turi paskambinti pats Dievas, pasakotojas tarsi laukia Dievo apsireiškimo, tačiau šį laukimą irgi suvokdamas profaniškai. Taigi romano pagrindiniam veikėjui Dievas egzistuoja, tačiau nebėra šventas. Kaip teigia V. Šiukščius, „Pasaulietiškas žmogus yra *homo religiosus* palikuonis ir negali sunaikinti nuosavos istorijos, t.y. savo religinių protėvių poelgių, kurie jį padarė tokį, koks jis yra šiandien“⁴⁸. Tradicinį šventumą romane keičia mitologizuojama kasdienybė, turinti savo archetipus ir simbolius. Pavyzdžiui, ritualo požymių įgyja ir futbolo žaidimas: „[...] o jie tuo metu stovi nugara į tai, kas sirgaliams prilygsta šventosioms apeigoms“ (D, p. 76). Kitas personažo kasdienybės elementas, reprezentuojantis šventumą ir kartu jo praradimą, yra alkoholis. Priešingai nei J. Skablauskaitės romane, alkoholis personažui nepadeda nei regėti vizijų, nei kurti. Pasakotojas, vartodamas alkoholį, regi iškreiptą, klaidingą pasaulį. Kadangi pasakotojas mėgsta lažintis iš svaigiųjų gėrimų, galima teigti, jog pastarieji yra vienas iš linksmybių ar atsipalaidavimo būdų. Taip pat alkoholio vartojimas parodo silpną personažo

⁴⁷ Sigitas Parulskis, *Doriforė*, Vilnius: Baltos lankos, 2004, p. 14. Toliau cituojant iš šio leidinio, tekste, skliausteliuose, rašoma santrumpa D ir puslapis.

⁴⁸ Vygantas Šiukščius, *Mitopoetika lietuvių prozoje: tekstų interpretacija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1999, p. 46.

charakterį. Pasakotojo tėvas „nuolat gastroliuodavo po provincijos kultūros namus ir beviltiškai gerdavo“ (D, p. 88).

Religinė personažo vaikystės aplinka ir dabartinis profaniškumas turi lemtingos įtakos ir jo santykiui su moterimis, jų mitologizacijai ar priešingai – demitologizacijai. „Moteris su ietimi rankoje nuo šiol man visuomet bus mistinis vaizdinys, vienas iš tų šventųjų paveikslų galerijos, kurią mano sąmonėje surikiavo motinos fanatiško religingumo dėka nuolatinis bažnyčios lankymas vaikystėje“ (D, p. 108). Pasakotojo negatyvų požiūrį į Dievą galima paaikškinti M. Eliade mintimis: „*Žmogus save ugdo pats* ir tampa tobulesnis tiek, kiek desakralizuojasi pats ir kiek desakralizuoja pasaulį“⁴⁹. Romano pasaulis tampa profaniškas, o tradicinio religingumo vietą užima kitos vertybės. Diana iškyla kaip emancipuota, šiuolaikiška, nepriklausoma ir nenorinti paklusti patriarchalinei visuomenei moteris, Liza – kaip dvasingumo, aukštos moralės ir vidinės harmonijos simbolis. M. Eliade kalba apie lytinio akto šventumą religijoje. Jo esmė yra atkurti Dievų veiksmus. Moteris tapatinama su Motina Žeme, o vyras su dangumi. Šiuolaikinėje visuomenėje visa tai yra desakralizuota⁵⁰. Tai galėtų paaikškinti pagrindinio veikėjo svetimoteriavimo motyvus. Turėdamas žmoną, jis visgi santykiauja su Diana, vėliau ir su mirusio brolio žmona. Todėl galima daryti išvadą, kad S. Parulskio romane paprasti dalykai tampa šventais, o mitinis žmogus šiuolaikinėje visuomenėje yra lengvai pasiduodantis inkstinktams, nuodėmingas.

Kadangi žmogus negali atsiriboti nuo istorijos ir savo protėvių, jis vis dar atlieka tam tikrus ritualus, tačiau nesupranta jų pirminės prasmės. M. Eliade teigia: „Šiuolaikinis žmogus, kuris jaučiasi ir sakosi esąs nereliginas, dar turi savo žinioje ištisą užmaskuotą mitologiją ir daugybę degradavusių mitų“⁵¹. Šiuolaikinei bendruomenei svarbiausia yra pasilinksminimas, o tai įrodo romane aprašomos vestuvės: „[...] dabar telieka paskutinės apeigos – pjaustyk ir apsiryk“ (D, p. 203). Pasakotojui svarbiausia yra patenkinti fizinio kūno poreikius ir smagiai praleisti laiką, todėl ritualas nebetenka pirmykščio sakralumo. Visas šis pasaulio profaniškumas ar demoniškumas, kasdieniai ritualai svarbūs ir romano pasakotojo kūrybai suprasti. Laikydamas savo kūrybą makabriška, pasakotojas ją priima kaip apsisvalymo ritualą: „Gali būti, kad tik dėl to žmonės rašo knygas. Kad galėtų prikalbėti kokių nors nepadorybių, – visiems ir drauge niekam“ (D, p. 17). Rašymo proceso metu jis geria žolelių arbatą ir vadina save pelėda: „Liza tokiu metu redakcijoje, kiekvieną dieną, nuo ryto iki vakaro, o aš sėdžiu namie priešais ekraną ir spoksau. Pelėda, tiksliau nepasakysi. Urviniai žmonės prieš penkiasdešimt tūkstančių metų irgi spoksodavo į savo urvo sienas“ (D, p. 83). Lygindamas save su urviniais žmonėmis, pasakotojas grįžta į mitinį praeities

⁴⁹ Mircea Eliade, *Šventybė ir pasaulietiškasumas*, Vilnius: Mintis, 1997, p. 144.

⁵⁰ Ten pat, p. 118.

⁵¹ Ten pat, p. 145.

laiką, kuriame gyveno jo protėviai. Grįžimu į mitinį laiką galima apibūdinti visą rašymo procesą apskritai. Kurdamas pasakotojas mintyse atsiduria kitame laike ir erdvėje, išgyvena kitus, ne realybėje esančius įvykius ir emocijas. O jo pelėdiškumą galima suvokti kaip dar vieną mitinio žmogaus bruožą. Mitinis asmuo yra neatsiejamas nuo gyvosios gamtos pasaulio ir gyvūnų. Mitologijoje egzistuoja toteminiai gyvūnai, kuriuos pirmakščiai žmonės garbindavo. Negalinti matyti dieną pelėda simbolizuoja pasakotojo aklumą ir svarbių įvykių nepastabumą realiame gyvenime. Pirmiausia, pasakotojas nepastebėjo žmonos Lizos būsenos, vėliau ir Dianos nenuoširdumo bei savanaudiškų ketinimų. Pats nesuvokdamas, jog nepastebi svarbių detalių, intuityviai tapatina save su panašių savybių turinčiu paukščiu. Todėl ne tik ritualai, bet ir mitologijai reikšmingas paukštis romano personažą daro mitinį. Nors kūryba leidžia apvalyti sielą nuo bjaurių minčių, kiti ritualai nepadedą rašytojui sukurti reikiamo grožinio kūrinio. Mitinį mąstymą reprezentuoja ir autoriaus (personažo) kūrybos leidėjas, kuris romane gali būti traktuojamas kaip savotiškas demonas ar blogio jėga. Jis vis atmeta personažo kūrybą, motyvuodamas tuo, jog šiuolaikiniam skaitytojui reikia komercinės, paprasto turinio literatūros. Leidėjui romano personažas pasirodo kaip nevykėlis, negalintis kurti pagal skaitytojų poreikį. Bandydamas įtikti leidėjui jis pasiryžęs bet kam, netgi tam tikra prasme parduoti savo tapatybę: „Ir apskritai geriausia būtų tau pasirinkti slapyvardį. [...] Taip, ir geriausia – moterišką. Moterys rašytojos dabar labai perkamos“ (D, p. 25).

Kaip ir J. Skablauskaitės romano veikėjai, S. Parulskio pasakotojas turi glaudų ryšį su mirtimi. Tik šis ryšys yra desakralizuotas ir įgyja kitą reikšmę. Personažas, dirbdamas laidojimo namuose, priprato prie mirties ir jos ritualinių apeigų. Todėl mirtis nebekelia rimties, susimąstymo emocijų. Į visa tai žiūrima kaip į darbą. Pasakotojo brolis Ernestas, norėdamas pritraukti kuo daugiau klientų, jiems siūlo netradicines laidojimo apeigas, kurios sulaukė populiarumo tarp jaunesnės kartos artimųjų ir nusikaltėlių, o tai reiškia didesnę pelną. Padėdamas mirusiojo artimiesiems surengti laidotuves, rūpindamasis apeigomis, pasakotojas įgyja kitokią požiūrį į pačią mirtį. Ji tampa darbu arba žaidimu, linksmybėmis ne tik jam, bet ir kitiems laidotuvių namų darbuotojams. Susilažinę už konjako dėžę, pastarieji yra pasiruošę per keletą sekundžių nurengti ir aprengti mirusįjį. Galima teigti, jog nuolat susiduriant su mirtimi, ji tampa kasdieniu, įprastu reiškiniu, todėl ir praranda savo šventumą. M. Eliade teigia: „„Dievo atsitolinimas“ iš tikrųjų reiškia vis didėjančią žmogaus suinteresuotumą asmeniniais religiniais, kultūriniais ir ekonominiais atradimais“⁵². Todėl svarbiausiu aspektu tampa ne pagarba mirusiesiems ir tradiciniai ritualai, bet didesnės uždarbio galimybės. Ne tik mirtis ir jos apeigos yra desakralizuotos. Veikėjų požiūris į patį

⁵² Ten pat, p. 88.

mirusį taip pat yra nebetekęs šventumo. Jį norima kuo greičiau pamiršti: „Jo daiktai, gyvenamosios patalpos, pinigai išsidalijami, jo darbą be jokių komplikacijų dirba kas nors kitas, jo nuotraukos ilgainiui užkišamos kur nors kuo toliau, kad tarp gyvųjų ir jo atsirastų saugus atstumas“ (D, p. 201). Toks elgesys rodo, kad mirusiojo atminimas nėra reikšmingas. Priešingai, norima panaikinti visus daiktus, rodančius žmogaus buvimą šiame pasaulyje: „[...] kuriuos vėliau, kai tėvas pradingo, prarijo motinos sukurtas laužas, tamsiai raudona ugnis, turėjusi sudeginti visus tiltus“ (D, p. 113). Šį veiksma galima traktuoti kaip dar vieną ritualą. Ugnis sunaikina, apvalo prisiminimus apie mirusį. Pagal krikščioniškąją tradiciją manoma, jog mirusieji atsiduria pas Dievą, todėl bet kokių prisiminimų apie mirusį sunaikinimas yra ir gyvųjų atitolimas nuo Dievo. Taigi ugnis apvalo nuo praeities, o ritualai, panaikinantys ryšius su mirusiuoju tampa svarbūs šiuolaikinėje bendruomenėje. Su mirtimi pasakotojas susiduria ne tik dirbdamas laidojimo namuose. Jo dėdė Jokūbas, jam dar buvus vaiku, nusižudė. Tą patį galima padarė ir jo brolis arba tik imitavo savižudybę, kad išvengtų skolų grąžinimo.

Romano pabaigoje, nusivylęs ir pažemintas, nusižudyti bando ir pagrindinis veikėjas. Kadangi romane yra nemažai Biblijos motyvų, būtų galima manyti, jog savižudybė čia galėtų būti traktuojama kaip nuodėmė, tačiau tokių užuominų romane nepastebima. Iš veikėjų kalbų matyti paprastos, nesureikšmintos mintys apie mirtį: „Štai kas bus, jeigu rūkysi, sakė man motina, štai kas bus, jeigu pasikarsi, sakiau aš Ernestui“ (D, p. 39). Krikščioniški archetipai šiame romane postmoderniai transformuojami ir praranda pirminę savo reikšmę. Kita vertus, ir šioje situacijoje gyvybinga tradicija. Kaip ir kiekvienam mitiniam žmogui, romane labia svarbi bendruomenė. Romano veikėja Marija, eidama į mišką rinkti arkliašūdžio, randa pasakotoją, bandantį nusižudyti. Taigi bendruomenė dalyvauja asmens gyvenime, net jeigu šis nuo bendruomenės ir atsiriboja. Tiesa, dėl ypač ryškios kasdienybės pats išgelbėjimas traktuojamas ironiškai. Marija, radusi arkliašūdžio po automobilio ratais, norėjo pasakotojo paprašyti patraukti automobilį. Ji net nenumanė, jog išgelbėjo gyvybę. Toks absurdiškas įvykis leidžia daryti prielaidą, jog personažas lieka gyvas arkliašūdžio dėka. Nors pasakotojas yra individualistas, nemėgstantis artumo, priešpriešina save kaip rašytoją ir visą likusį pasaulį, t.y. šiuolaikinius skaitytojus, bendruomenės įsikišimas reikiamu metu išgelbsti jo gyvybę.

Savižudybę paskatino pasakotojo asmeninė krizė. Būdamas trisdešimt trejų metų, šią datą pasakotojas mitologizuoja. Jam atrodo, jog ši data vyro gyvenime yra lemianti. Sulaukus šio amžiaus gyvenimas tampa nykus ir nuobodus arba kaip tik jame viskas pasikeičia. Šis amžiaus tarpsnis priverčia pasakotoją samprotauti apie gyvenimą ir laiką. Vietoje patikimos amžinybės, kito pasaulio nuojautų ar vizijų pagrindinio personažo mąstyme bei gyvenime įsitvirtina sumitintas kasdienybės laikas: „Keista, kad štai šitie sraigteliai, spyruoklės, veržlikės sukuria laiką, – mėginau

pažadinti filosofiniams apmąstymams uošvį, besiknebinėjantį ties mechaniniu kišeninio laikrodžio mechanizmu“ (D, p. 128). Kadangi personažui laikas yra nepavaldu, galima daryti išvadą, jog tai daro jį mistišką.

S. Parulskio romano personažas yra mitinis, nes atlieka ritualus, susijusius su rašymu, laidotuvėmis. Tačiau jo elgesys parodo, jog šie ritualai nebetenka savo sakralumo, jie, kaip ir autoriaus vaizduojama kūrinio erdvė, yra desakralizuoti. Pasakotojas ir kaip rašytojas nebetenka savo šventumo, nes nesugeba įtikti leidėjui ir išleisti savo knygos. Ieškodamas Dievo, save tapatindamas su negalinčia diena matyti pelėda ir sunkiai išgyvenantis savo amžių, kuriamas personažas yra prislėgtas nevykėlis.

2. Žmogus mitinėje erdvėje

Erdvė nulemia mitinio žmogaus elgseną. Bet gali būti ir atvirkščiai, žmogus turi įtakos savo gyvenamajai aplinkai, nes ją kuria, keičia. Kaip teigia G. Bachelard'as, gali būti jaučiamas atstūmimas arba potraukis erdvėms. Šiame darbo skyriuje nagrinėjamos dvi priešingos gyvenamosios erdvės – gamtos ir miesto. Miestas romanuose dažnai suvokiamas kaip kultūros, civilizacijos padarinys, o gamta išlieka kaip pirmą kartą, turinti šventumo liekanų.

2. 1. Gamtos sakralumas ir namų erdvės mitiškumas Jolitos Skablauskaitės romane *Brudenis*

J. Skablauskaitės romanui būdingos miesto ir gamtos priešpriešos primena mitiniam pasakojimui priskiriamas opozicijas. Priešpriešas matome iš Brudenio elgsenos ir mąstymo. Gyvendamas Vilniuje, jis nesijaučia kaip namuose: „Brudenis gyveno blogos reputacijos rajone, netoli Vingio parko – šioji tokia paguoda. Po tėvų žūties jam atiteko dviejų kambarių butas Gerosios Vilties gatvėje, netoli privačios šunų klinikos. Jis nemėgo savo rajono. [...] Medžių kamienai, kylantys į viršų, buvo panašūs į juodus žvėris“ (B, p. 9). Nors personažas mėgsta gamtą, miesto medžiai jam atrodo grėsmingi. Nuo nuolatinio judėjimo ir triukšmo Brudenius pradėdavo skaudėti galvą, tad vienintelė rami miesto vieta jam – Vingio parkas: „[...] vienintelis privalumas – už kelių žingsnių Vingio parkas. Su malonumu atitolstu, nes iki gyvo kaulo įkyrėjo čia gyventi, mąstė“ (B, p. 184). Taigi Brudenis ramybę atranda būdamas gamtoje.

Mieste Brudenis jaučiasi suvaržytas, negalintis parodyti tikrojo savęs: „Sunkiai beįsivaizdavo save valdiškoje įstaigoje, dailiai, tvarkingai apsirengusį“ (B, p. 238). Darbas, reikalaujantis atrodyti pagal nustatytus reikalavimus, personažui nekelia teigiamų emocijų. Tik savo vasarnamyje jis jaučiasi laisvas, gali būti savimi. Galima teigti, kad Brudenis yra gamtos žmogus. Jam reikia daug erdvės, todėl jo vasarnamis stovi laukymėje, aplink namą platūs, tušti laukai. Vasarnamis atspindi personažo mintis, charakterį. Ypač svarbus yra miegamojo aprašymas. Kaip minėta anksčiau, Brudenio siela yra tamsi ir kraupi. Kambario detalės atspindi šias jo savybes: „Brudenio miegamasis buvo panašus į keltų kunigaikščio kapą, tai – siaubo laboratorija. Ažuolinių rastų menėje stovėjo lova su aukštu žalvariniu atlošu. Ant jo buvo išgraviruotos laidotuvių apeigų scenos: lavono numazgojimas, jo ap rengimas į kapėmis ir t. t.“ (B, p. 30). Kambario interjeras, primenantis kunigaikščių gyvavimo laikus, patvirtina Brudenio norą gyventi magiškajame protėvių

laike. Personažas susitapatina ne tik su prūsų gentimi, bet ir su kunigaikščiais. Tai rodo jo įsitikinimą, kad agatyrso protėviai buvo didingi ir galingi valdžios žmonės.

G. Bachelard'as teigia: „[...] namuose randa prieglobstį apmąstymai, namai saugo svajotoją, namuose galima ramiai svajoti”⁵³. Jausdamasis saugus, Brudenis namuose viską apmąsto, tai skatina ir kūrybą, nors ir paženklintą demoniškumo. G. Bachelard'as taip pat kalba apie gimtųjų namų motiniškumą ir šilumą. Brudenio namuose vaidenasi tetos Aigustos vėlė, tačiau ji nė kiek jo negąsdina. Priešingai, kai personažas išvysta vaiduoklį, jaučia ramybę. Taigi mirusieji namų gyventojai gali tapti tų namų globėjais, todėl Brudeniu pasidaro gera, kai regi tetos vėlę. G. Bachelard'as teigia, jog namuose visada slypi daugybė prisiminimų. Slogūs Brudenio prisiminimai pirmiausia susiję su jo vaikyste: tėvų, tetos mirtimis. Reikia nepamiršti, jog protagonistas labai gerbia savo protėvius, jų praeitį. Laikydamas save paskutiniu pagonimi Brudenis suvokia, kad visi jo protėviai yra mirę, jo gentis seniai išnykusi. Vasarnamis yra vieta, kurioje slypi jo protėvių dvasia ir praeitis. Paveldėtame name yra užfiksuota visa Brudenio šeimos istorija. Būtent dėl to Vilniuje personažas nesijaučia gerai. G. Bachelard'as, kalbėdamas apie namus, pabrėžia, jog Paryžiuje jų nėra: „Vienose ant kitų sukrautose dėžutėse gyvena didmiesčio žmonės“⁵⁴. Tokie namai yra be šaknų, be praeities, jie yra tušti. Brudenio butas Vilniuje yra lygiai toks pat, todėl personažas nejaučia jokio asmeninio, intymaus ryšio su gyvenamąja vieta Vilniuje.

Namai yra mitinio žmogaus atspindys. Ne tik Brudenio vidų atskleidžia jo gyvenamoji vieta. Kordelijos namų erdvės taip pat turi mitiškumo. Keistų savybių turinčios Kordelijos namuose galima rasti keistų, neįprastų daiktų: „Kambario kampe stovėjo keistas, grakštus senoviškas baldas. Ant jo spindėjo vaza su magiškais marmurinėmis gėlėmis, šalia gulėjo sidabrinis smilkytuvas. Ant jo buvo išgraviruoti persipinantys augaliniai motyvai. Matyt, ši paslaptinė komoda priklausė Kordelijai“ (B, p. 82), „Taurės atrodė lyg atneštos iš muziejaus“ (B, p. 83). Taigi mitinėje namų erdvėje gali būti senovinių, retų baldų ir indų, turinčių savo istoriją. Tačiau šių namų mitiškumą daug labiau nusako namo rūšiai. G. Bachelard'o teigimu, „galime priešinti stogo racionalumą ir rūšio iracionalumą“⁵⁵. Taigi rūsyje vyksta keisti, sunkiai paaiškinami dalykai. Svarbu yra tai, jog rūsys „yra tamsioji namo būtis, dalyvaujanti požemio galioms veikiant“⁵⁶. Ši namo vieta yra ypatinga tuo, jog tai yra tamsos pasaulis. Jame visada tamsu, šalta ir drėgna: „Rūsyje dieną naktį gyvena šešėliai. Netgi žvakės šviesoje žmogus mato šokant šešėlius ant juodos rūšio sienos“⁵⁷. Tokie patys paslaptiniai rūšiai vaizduojami ir romane: „Tai – gal vienas iš pačių seniausių namų

⁵³ Gaston Bachelard, *Svajonių džiaugsmas*, iš prancūzų kalbos vertė Galina Baužytė-Čepinskienė, Vilnius: Vaga, 1993, p. 324.

⁵⁴ Ten pat, p. 341.

⁵⁵ Ten pat, p. 334.

⁵⁶ Ten pat.

⁵⁷ Ten pat, p. 335.

Vilniuje. [...] Kažką minėjo apie istorinius slaptuosius rūsius. Ir kalbėdamas apie juos be galo jaudinosi. [...] Aš niekad nebuvau nulipusi žemyn. Fui! Šaltis, dvokas ir tamsybių vaidulai“ (B, p. 85). Pirmiausia, toks namo rūsys gali būti vertingas miesto istorijai. Būdamas labai senas, jis slepia daugybę paslapčių. Rūsio paslaptį traukia Brudenį. Tačiau rūsys yra ne tik paslaptis, bet ir pavojingas:

Dabar ne kartą jais klaidžiodavo. Pradingdavo ištisomis dienomis, kartais – savaitėmis [...]. Daug ko ten rasdavo: skeletų, kaukolių, senų indų šukių, net vyrišką gruboką žalvarinę apyrankę. Tik nusigavęs ten pasijusdavo stipriai apsvaigęs nuo keisto tamsaus oro, greičiausiai tai buvo susitelkusios kažkokios ypatingos smalkės. [...] Tas kvapas sakytumėjo iš pačių žemės gelmių. Pamėgo šį pragarą (B, p. 113).

Būdamas rūsyje, Brudenis pamatydavo ir išgyvendavo keisčiausius dalykus. Šis rūsys ypatingas tuo, jog slepia daugybę įdomių ir keistų dalykų, jame „vykdavo juodosios mišios“ (B, p. 114). Kadangi rūsyje rinkdavosi sektantai ir atlikdavo įvairius ritualus, galima daryti prielaidą, jog rūsio energetika yra labai stipri. Brudenis rūšį vadina pragaru, tad galima pridurti, jog ta energetika yra neigiama. Taip pat, nulipus į rūšį, atsiduriama tarsi kitame – mistiškame – pasaulyje.

Kadangi rūsys yra drėgnas, šaltas, nejaukus, jame knibžda įvairūs gyviai, jis retai lankomas žmonių, netgi namo gyventojų Maudos ir Kordelijos. Dėl šios priežasties rūsys yra demonų prieglobstis, slėptuvė. Brudenis namo rūšį įvardija kaip „velnio buveinę“ (B, p. 114). Šio namo rūsyje iš tiesų slepiasi velnias: „[...] toks demonas nebuvo į nieką panašus. Moteriško veido ruonis, plaukiojantis požemio oru ir vandeniui. Ir tiesiog protu nesuvokiamas seksualumas“ (B, p. 114). Būtent šios būtybės seksualumas ir traukė Brudenį vis grįžti į rūšį, kur jis trumpam prarasdavo sveiką protą. Tad namo rūsys, būdamas iracionalus, slepia pavojingas paslaptis ir demonus. Pastarieji gali saugiai egzistuoti tokioje erdvėje, nes rūsys yra beveik nelankoma vieta.

Ne tik Kordelijos namo rūsys yra miškas. Visas namas atrodo taip, tarsi kažką saugotų nuo praeivių: „Tai buvo labai senas namas su keliais keistais bokšteliais ir balkonėliais, tirštai apnarpliotais vijokliais. Balkonėliuose nuo jų tvyrojo žalios prietėmis. Ten galima pasislėpti labai karštomis dienomis. [...] Priešais augantys medžiai taip pat buvo apvynioti vijoklių ir atrodė lyg storiausi smaugliai, lyg milžiniškos rankos. [...] Šis namas buvo tvirtovė, tikra to žodžio prasme“ (B, p. 86). Tvirtos, storos sienos ir tankūs augalai sustiprina įspūdį, jog namo gilumoje esti baisių, paslaptinių dalykų. Tačiau baisios paslaptys dažniausiai slypi tik rūsyje. Kaip priešprieša šiai namo erdvei gali būti palėpė. Pirmiausia, joje yra daug saugiau nei rūsyje, nes dieną čia būna šviesu. Antra, namo stogas apsaugo nuo lietaus ir vėjo. Jovasės namų palėpė apibūdinama kaip užuovėja gyvūnams. Vadinas, net ir gyvūnai, ieškodami saugios vietos, renkasi palėpę, o ne pavojingąjį rūšį.

Maudos ir Kordelijos namų palėpė taip pat yra saugi ir nepavojinga. Ji, priešingai nei rūsys, kelia teigiamas emocijas: „Virš namo buvo iškilusi mansarda, o virš jos pūpsojo atviras stebėjimo bokštelis it grakštus baldakimas. Kažkodėl jis nudažytas žydrai. Matyt, ten buvo visų nuostabiausia namo vieta. [...] galima įsivaizduoti, kad ten, kai nieko nėra, sėdi dievybė, apsisiautusi baltomis skraistėmis, panašiomis į debesis“ (B, p. 86). Šioje namo vietoje galima atsipalaiduoti. Žinojimas, kad galima viską matyti ir kad niekas čia neras, verčia jaustis ramiu ir saugiu. Net Kordeliją nuo pat vaikystės traukdavo ši namo vieta. Taigi gyvenamasis namas turi dvi erdves, pasižyminčias mitiškumu. Tai – rūsys ir palėpė. Jie kartu sudaro opoziciją. Rūsyje slypi tamsios paslaptys, šioje namo erdvėje nėra saugu, o palėpė teikia prieglobstį ir saugumo pojūtį. E. Mircea teigimu, „[...] pragaras, žemės centras ir dangaus „vartai“ yra ant tos pačios ašies, ir šia ašimi pereinama iš vienos kosminės sferos į kitą“⁵⁸. Šios erdvės, egzistuojančios tame pačiame name, yra ašis, kuria galima patekti į kitus pasaulius.

Erdvių opozicija pasižymi savo galimybe pražudyti veikėją arba jį išlaisvinti. Asmuo su savo namais turi labai glaudų ir intymų ryšį. Namuose esti patys slapčiausi gyvenimo momentai, juose jaučiamasi saugiai ir laisvai. Taip yra ir romane. Mauda pakviečia Brudenį į savo namus. Gyvenant čia Brudenis aptiko baisųjį rūsį ir jame slypinčias paslaptis. Maudos namo rūsyje ir apskritai visoje miesto erdvėje vykstantys įvykiai yra pavojingi personažo gyvybei. Brudenis sulaukia sektos narių nemalonės ir yra priverstas bėgti, todėl pasislepia atokiai nuo miesto. Atitrūkęs nuo jo agatyrsas yra ne tik saugus, bet ir atranda įkvėpimą siaubo apsakymams. Kurį laiką praleidęs apleistose vietose, Brudenis pasijunta geriau, nebesielvartauja dėl mirusios Jovasės. Klaidžiodamas po žmonių apleistas vietas, rašydamas siaubo apsakymus personažas galutinai išlaisvina viduje slypinčią tamsiąją pusę ir taip įvyksta Brudenio apsivalymas: „[...] jam bus gera matyti savo tamsiąją pusę, supakuotą ir parduotą žmonėms, tad liks švarus it pabuvęs pas nuodėmklausį ir gavęs išrišimą“ (B, p. 209). Po vidinio apsivalymo personažas kardinaliai pakeičia savo požiūrį, mąstyseną: „Brudenis nevažiavo nė į vienas kapines. Nutarė visą vakarą praleisti bažnyčioje, kaip padorus katalikas, o išprotėję pagonys tegul miega ant kapų nors iki pat ryto“ (B, p. 242). Laikydamas pagonis išprotėjusiais, veikėjas visiškai atsisako ankstesnių savo įsitikinimų apie garbingus protėvius. Save įvardinęs kaip padorų kataliką pradeda naują gyvenimo etapą, kuriame jo tamsioji pusė nebepasireiškia. Taigi gamtos erdvė suteikia galimybę sielos apsivalymui, o miestas yra nepalanki terpė, galinti pražudyti personažą.

Dar vienas gamtos šventumo aspektas romane yra jos priešinimasis nuodėmingiems Jovasės ir Brudenio santykiams. Personažams peržengiant įprastos gamtos ribas, tam prieštarauja visa

⁵⁸ Mircea Eliade, *Amžinojo sugrįžimo mitas: archetipas ir kartotė*, Vilnius: Mintis, 1996, p. 16.

gamta, romane paprastai siejama su tuo, kas pirmapradiška, šventa. Visa, kas priešinga jai, siejama su demoniškumo sfera. Skyriuje „Nuodėmė“ pasikartojančius lytinius brolio ir sesers santykius dažnai lydi audra, tampanti nuodėmės simboliu.

Brudenis, būdamas mitinis žmogus, gyvena ciklišku gamtos laiku. Romane veiksmas prasideda pavasarį, kai gamta atbunda. Su atgyjančia gamta taip pat atgyja ir Brudenis, myli Jovasę ir džiaugiasi jos meile. Tačiau rudenį Brudenį ima neigiamai veikti gamtos apmirimas: „Buvo toks vienas, nelaimingas, kad troško kaukte kaukti. Klaikiausiai skaudėjo širdį. Sunkios lietaus prietemos traukė prie žemės“ (B, p. 238). Vasaros pabaigoje miršta Jovasė, todėl pagrindinis veikėjas gedį, tarsi apmiršta morališkai, kaip ir gamta. Taigi personažo elgesį ir būseną galima paaiškinti metų laikų kaita.

Apibendrintai galima teigti, kad gamta romane yra šventa, o žmonių civilizacijos sukurta miesto erdvė – demoniška ir pavojinga žmogui. Mitinis žmogus gyvena gamtos laiku, todėl jo elgseną galima susieti su gamtos tvarka ir gyvenimu. Namų erdvė taip pat reikšminga, nes namai saugo gyventojų paslaptis, tačiau kartu jie gali kelti pavojų. Mitinėje gyvenamosios vietos erdvėje esanti ašis nukelia žmogų į pragaro arba dangaus pasaulį.

2. 2. Miesto mitologija Sigito Parulskio romane

Doriforėje, priešingai nei *Brudenyje*, gamtos beveik nebelieka, ji nebe tokia reikšminga, ir tai atitinka postmodernizmo estetikos tendencijas. Kita vertus, praradus gamtos šventumo pajautimą, romano personažui ji gali atrodyti ir demoniška, ir ši semantika iš dalies ir suartina šiame darbe aptariamus romanistus. Pasakotojui gamtos ciklas, pagal kurį jis turi gyventi, yra nepriimtinas: „[...] įsukti pačios gamtos padiktuoto ciklo, kuriuo prakeikti suktis paukščiai, vandenys, moterys ir vaikai“ (D, p. 133). Jis norėtų gyventi kitaip, tačiau šiam ciklui niekas negali pasipriešinti, todėl jį įvardija kaip prakeiktą. Kaip priešprieša gamtai romane atsiranda civilizacijos, kultūros reiškiny – miestas. Būtent jis ir atskleidžia žmogaus pasaulėvaizdį, postmodernų mitiškumą.

Mieste, priešingai nei gamtoje (sakralioje pagal tradicinę mitinę pasaulėvoką), žmogus jaučiasi slogiai, konkreti erdvė kelia neigiamas asociacijas ar emocijas: „Leidykla įsikūrusi naujausiame miesto rajone, daug metalo, daug stiklo, plastmasės, knygos, stovinčios metalinėse lentynose, kažkodėl primena karo nusikaltimus kaupiančius archyvus. Pro didelį langą tolumoje matyti statybos kranų gervės“ (D, p. 21). Daugybė pastatų, statybviečių sukelia dulkių ar rūko vaizdinį. Todėl miesto erdvė tampa paslaptinga, kelianti sumaištį. Savotišką civilizacijos perteklių

liudija ir kita leidyklos aplinka. Supykęs pasakotojas norėjo parodyti savo pyktį užtrenkdamas duris, tačiau specialus amortizuojantis mechanizmas to padaryti neleido. „Prakeikta paslaugų ir patogumų era“ (D, p. 245). Taigi miesto erdvėje mitinis žmogus nesijaučia patogiai, nes civilizacijos išradimai, turintys palengvinti visuomenės gyvenimą, jį tik apsunkina. Šis dirbtinumo, civilizacijos nereikalingumo pojūtis leidžia kalbėti apie išsaugotą mitinio žmogaus tapatybę: nors praradęs gamtos šventumą, jis mato ir konstatuoja miesto gyvenimui ypač būdingą stiprų vertybių praradimą. Jį rodo įvairūs mitinio mąstymo bei gyvenimo aspektai, jų transformacijos.

Miesto aplinkoje kitokia tampa bendruomenė. Didžioji dalis tai vartotojiška minia. Kiti, dirbdami komercijos srityje, bet kokiais būdais bando įsiūlyti savo paslaugą. Bet kokie reklamos variantai yra galimi: „[...] spoksojau į stovintį šalia didelio prekybos centro reklamos skydą, [...] užrašas pomidorų padažą primenančiomis raidėmis skelbė: „Dabar tau paskambins pats Dievas““ (D, p. 29). Anksčiau buvę šventi dalykai dabar tampa komerciniai, padedantys gauti daugiau dėmesio ir didesnę pelną. Taip pat miesto erdvėje vyrauja patraukiantys žmogaus dėmesį dirbtini produktai. Sukuriami tobulos išvaizdos, tačiau šlykštaus skonio vaisiai. Prekeiviai perkuria natūralius produktus, suteikia viliojančią išvaizdą siekdami finansinės naudos. Dėl to miesto žmonės gyvena dirbtinėje aplinkoje, kur viskas, ką galima nusipirkti, yra netikra. Galima daryti prielaidą, jog pasakotojas dėl to ir prarado tikėjimą Dievu, nes kultūrinė aplinka formuoja naują požiūrį į sakralius dalykus. Komercinis, vartojimo aspektas būdingas ne tik gyvenimui, bet ir mirčiai mieste. Pagrindinis veikėjas pastebi, kad mieste plečiasi tos erdvės, kurių reikia ir gyviesiems, ir mirusiesiems. Tai – supermarketai ir kapinės. Todėl miestas tampa erdve, tinkančia ir anapusiniam pasauliui egzistuoti. Romane vaizduojamoje miesto erdvėje iš esmės pakitę tarpasmeniniai santykiai. Žmogus įpranta būti minioje, o pasilikti vienam, tyloje jam tampa sunku: „[...] namie nėra miesto, namie tik televizorius, o jį išjungus – baimė nusižudyti“ (D, p. 29). Viena vertus, tokia erdvė sudaro palankias sąlygas nelikti vienam: išėjus iš namų, iš karto atsiduriama tarp žmonių. Kita vertus, miesto erdvė priverčia žmones elgtis vienodai, nebemąstyti: „[...] būtų galima stabdyti juos ir klausti, ar jie tikrai žino, kur ir ko važiuoja, ir ar būtų kas nors atsitikę, jeigu jie tūnotų sau namie arba darbe, – kas antras atsakytų „nežinau““ (D, p. 29). Tokį gyvenimą mieste galima įvardinti kaip postmodernią Sizifo mito interpretaciją. Žmonės nuolatos perka veikiami reklamų, o ne todėl, kad jiems iš tikrųjų reikia pirkti, važiuoja be tikslo, todėl tą daro beprasmiškai, kaip ir Sizifas, amžinai ir beviltiškai ritinantis akmenį. Šioje erdvėje atsiranda opozicija tarp bendruomenės narių. Nors žmonės įpratę būti šalia vieni kitų, jie visgi nejaučia bendrumo jausmo, dvasiškai yra nutolę vienas nuo kito. Miesto erdvėje bendruomenės nariai vienas tarp kito esti tik fiziškai. Pagrindiniam veikėjui būnant dviese su Diana jo namuose, ramybę sutrukdo durų skambutis: „Nemalonus, šaižus garsas, nepageidaujamas kaip ir svečiai šiuose namuose. Net ne

garsas – jausmas, pojūtis, atstūmimo reakcija“ (D, p. 164). Skambutis yra tarsi ženklas, kad personažas daro nuodėmę. Miesto erdvėje žmogui neįmanoma pabėgti ar būti nematomam, civilizacijos išradimai taip pat įsikiša į privatų gyvenimą ir bando apsaugoti nuo nuodėmių. Todėl civilizacijos išradimai tampa įspėjančiais ženklais asmens gyvenime. Lygiai taip pat nutinka ir J. Skablauskaitės romano veikėjams. Audra yra jų įspėjantis ženklas, gamta prieštarauja incestui. S. Parulskio romane gamtos ženklus keičia postmodernūs atributai, kuriais yra virtę civilizacijos išradimai. Tam tikrą tarpasmeninių santykių nuvertėjimą rodo ir darbas leidykloje. Pasakotojas jaučiasi pažemintas, nes turi prašyti leidėjo avanso, o iš jų pokalbių galima suprasti, kad leidėjas bendrauja šaltai ir abejingai: „Mano leidėjas nieko neatsako, tik skėsteli rankomis. Suprask kaip nori“ (D, p. 26). Leidėjui svarbus tik pelnas. Taigi miesto aplinkoje bendruomenės nariai tampa uždari, stipriai veikiami komercijos ir abejingi žmogiškumui.

Koks pasakotojui ir kitiems personažams yra miestas, daug pasako romane akcentuojamas laikas. Jo reikšmę mieste pajusti ir suvokti yra lengviau negu kitose erdvėse. Gyvenant mieste privalu prisitaikyti prie kintančių politinių, socialinių ar ekonominių sąlygų. Priešingai nei gamtoje, šioje erdvėje negyvenama pagal natūralų gamtos laiką. Čia laikas sukuriamas žmonių, jis modernus, atitinkantis miesto žmogaus, visur skubančio, gyvenimo ritmą. Romane kalbama apie ankstesnius laikus, kada Lietuva priklausė Sovietų Sąjungai ir parduotuvėse stigdavo maisto prekių. O dabar: „[...] šiuolaikiniame supermarkete nėra ko laukti, čia reikia imti, automatiškai, viską iš eilės, nesusimąstant, už tave mąsto reklama“ (D, p. 33). Nors sovietinis laikas nėra idealizuojamas, ypač pabrėžiama tai, kad šiuolaikinis žmogus nebeturi galvoti, jis tampa tik vartotojas, nebeatsakingas už savo pasirinkimą. Pasakotojas svarsto, jog visas šiuolaikinis gyvenimas – tai Vakarų Europos perduota kultūra. Čia bendruomenė besąlygiškai perima viską, ką suteikia Vakarietiška kultūra: „[...] Europa mums [...] perleidžia ir savo padėvėtas idėjas, nusunktas, bergždžias madas, nučiupinėtus elgesio, manierų rinkinius, dvasinius persileidimus ir mentalinius abortus“ (D, p. 190). Pakitęs miestiečių mentalitetas, susvetimėjusi bendruomenė romane yra tarsi pateisinama, nes ne tik padėvėti daiktai, bet ir požiūris, vertybės perimtos iš Europos. Pasikeitusia vertybių sistema galima paaikškinti pakitusį požiūrį į tai, jog skyrybos yra priimtinas ir įprastas reiškinys, laidotuvių apeigos taip pat tampa postmodernios. Pasakotojo ir Lizos reakcija į vyro neištikimybę ir skyrybas yra įprasta, pernelyg veikėjų nestebinanti. Vyro svetimoteriavimą galima interpretuoti ir kaip postmodernaus žmogaus laisvės išraišką. Dievas pasakotojui nebėra autoritetas, todėl ir nebesilaiko jo įsakymų, elgiasi taip, kaip pats nori. Taigi santuoka ir kitos tradicinės apeigos bei požiūris į jas keičiasi kartu su besikeičiančiu laiku.

Kintantis laikas žmogui atrodo grėsmingas ir parodo būties laikinumą. Romano pradžioje pasakotojas jaučia nesvarumo, neužtikrintumo būseną dėl savo egzistavimo: „[...] tavo vienatvės

erdvėje Nieko laukimas yra labai intymus ir asmeniškias, vienkartinis kaip ir tu pats“ (D, p. 19). Personazo gyvenimas yra trapus, be galimybės pasitaisyti ar pabandyti iš naujo suklydus. Jo teigimu, gyvenimas yra mirties laukimas ir šiuo atveju nebelieka tradicinės mitologinės sampratos apie amžiną gyvenimą įvairiais pavidalais. Todėl gyvenimą galima prilyginti netikrumui. Tokius apmąstymus sukelia Dievo paieškos. Kol pasakotojas dar tik ieško Dievo buvimo įrodymų, viskas miesto erdvėje jam atrodo netikra, netgi pasišlykštėtina. Tačiau romano pabaigoje pasakotojas atranda Dievą, patiki jo šventumu ir galimybe gyventi kitaip. Tam tikra prasme nuo savižudybės jį išgelbsti arkliašūdziai, todėl romanas užbaigiamas pasakotojo samprotavimu apie juos. Pastarieji yra suvokiami kaip neatskiriama visumos dalis. Užominų apie gyvenimo beprasmybę ar netikrumą pabaigoje nebelieka. Galima daryti išvadą, kad miesto žmogui tikėjimas Dievu yra labai svarbus, padedantis suvokti save ir gyvenimo prasmę. Kadangi mieste gyvenantis žmogus yra nutolęs nuo šventos gamtos, atrasti Dievą darosi sudėtingiau, kintantis laikas verčia jaustis nesaugiu.

Miestas romane iš pirmo žvilgsnio nėra tik atgrąsus. Tai ir traukos objektas. Romane atskleidžiama Dianos jaunystė ir gyvenimas provincijoje. Nors moteris, gyvendama provincijoje, galima sakyti, idealioje gamtoje prie ežero, ten turėjo šeimą, jai stigo veiklos, laisvalaikio pramogų ir pasitaikius progai ji išvyko į didmiestį. Kadangi Diana nėra žmogus, o dirbtinė, atgijusi skulptūra, miesto erdvėje, kur žmogiški dalykai neberekšmingi, jaučiasi gerai. Kaip atgijusi ietininko skulptūra ji turi vyriškų bruožų. Vienas iš jų yra konkurencija ir noras būti nugalėtoja. Kaip rašytoja ji tarsi konkuruoja su pasakotoju ir galiausiai, laimėdama šias varžybas, išleidžia romaną. Gyvenimas provincijoje atima galimybę varžytis ir laimėti. Todėl miestas suteikia galimybes patikrinti savo jėgas, tapti laimėtoju ir taip patenkinti savo įgeidžius. Kita vertus, miestas netgi priverčia varžytis. Žmonės nori puikuotis vieni prieš kitus, rodyo savo prabangius automobilius, taip bandydami įrodyti savo finansinę galią ir pranašumą: „Miestas verčia juos važiuoti. [...] Važiuoti nėra kur, nėra kam parodyti savo puikaus automobilio“ (D, p. 29). Taigi miesto erdvė yra dvilypė. Būdama dirbtinė, neleidžianti pabūti vienumoje ir reikalaujanti visiems jos gyventojams elgtis vienodai, kartu ji teikia galimybę realizuoti tam tikras individualias svajones.

Žmonių kuriamos civilizuotos erdvės naikina gamtą: „Prie giraitės, kurią greitai įveiks šiukšlynas. Pro virtuvės langą – „Texaco“ degalinė“ (D, p. 168). Šios vietos yra būtinos žmonėms, tačiau jie savo atliekomis naikina gamtą ir taip pasaulį daro dar labiau profanišką. Tam tikra prasme miestas šitaip praranda galimybę šventumui atsirasti. Kurdami ir plėsdami miestą žmonės kartu ir naikina pirmąją gamtos erdvę. Mieste pasakotojui tokie nekalti dalykai kaip svajonės atrodo niekam nereikalingi, o galbūt būtent mieste neišsipildantys: „[...] velkantis į sąvartyno rojų, į kurį galiausiai patenka visos žmonių svajonės“ (D, p. 250). Pamatę mieste daugybę realizacijos galimybių, žmonės ima taupyti, apgaudinėti, žeminti, netgi žudyti vieni kitus dėl savo svajonių.

Todėl pasakotojas mąsto apie tai, jog svajonės praranda savo prasmę, jų vieta sąvartyne. Kitas, romane vaizduojamas ypatumas mieste yra sulaukėję šunys ir katės. Jie yra tarsi neatsiejama miesto dalis. Gyvendami civilizuotoje aplinkoje patys tampa pamiršti žmonių ir be galimybės socializuotis, niekam nereikalingi. Todėl benamių gyvūnų pasirodymas reiškia tai, jog mieste žmogus siekia tik savo svajonių, pamiršdamas kitus dalykus, esančius šalia, arba nenorėdamas gaišti jiems laiko. Atkreipiant dėmesį ir į tai, jog pasakotojas mėgino nusižudyti, galima daryti išvadą, jog mieste tiek gyvūno, tiek žmogaus gyvybė nebėra vertybė.

Apibendrintai galima teigti, jog romane vaizduojama sukurta kultūros, todėl nenatūrali miesto erdvė daro neigiamą įtaką savo gyventojams. Nors ši erdvė ir suteikia galimybę realizuoti svajones, miesto vaizdiniai atskleidžia, kaip naikinama gamta, sakralus požiūris į Dievą ir kitas tradicijas. *Doriforėje* keičiasi tradicinė bendruomenės samprata, jos nariai tampa nemąstančiais vartotojais arba savanaudžiais, dėl pelno padarysiančiais viską. Bendruomenė miesto erdvėje yra susiskaldžiusi. Tačiau pasakotojas dėl šių reiškinių kaltina Vakarietiškoją kultūrą, anot jo, ši kultūra parodė tokį pavyzdį, kuriuo dabar sekama.

3. Mitologinių tradicijų kontekstas

Šiame darbo skyriuje aptariamos Antikos ir baltų mitologijos transformacijos romanuose. Remiantis baltų ir antikinės mitologijos kontekstais, atskleidžiami veikėjų charakteriai ir tapatybės, jų nežemiškųjų galių atsiradimas.

3. 1. Baltų mitologijos aliuzijos Jolitos Skablauskaitės romane

J. Skablauskaitės romane atkreiptinas dėmesys į baltų, o ypač į lietuvių mitologiją. Romano herojus Brudenis yra kilęs iš senosios prūsų genties, laiko save paskutiniu gyvu prūsų palikuoniu: „Būsiu paskutinis pagonis. Galvojo. Be galo didžiuojasi savąja kilme“ (B, p. 51). Siedamas save su šia tauta, Brudenis aiškina ir savo vardą: „Garbinu mūsų senovę, pagoniškąją baltų kultūrą, todėl ir mano vardas toks“ (B, p. 138). Neįprasto vardo personažas jaučiasi esantis unikalus. Pagoniškąją senosios prūsų tautos atstovo tapatybę jis įprasmina ir bando išsaugoti laikydamasis neįprastų, ekscentriškų, išorinį personažą įvaizdį pabrėžiančių ritualų. Vienas iš jų – plaukų ir kūno dažymas mėlynais dažais. Taip jis bando išsaugoti savo tapatybę: „Kažkada, matyt, buvau agatysas, o jie ir dažėsi mėlynai, ir nešiojo auksinius papuošalus“ (B, p. 138). Auksiniai aksesuarai gali būti traktuojami kaip prabangos ženklas, kurį prisiimdamas Brudenis išreiškia požiūrį ne tik į tuos, kuriuos laiko savo protėviais, bet svarbiausia – į patį save. Remiantis teorinėje dalyje išdėstytomis mintimis apie ritualo svarbą, galima teigti, jog šiuo ritualu veikėjas bando grįžti į magiškąjį laiką. Atkurdamas veiksmus, kuriuos atlikdavo jo protėviai, Brudenis išsaugo genties kultūrą. Ritualas nukelia personažą į mitinį laiką, todėl Brudenis tarsi atsiriboja nuo esamojo laiko, gyvena kitame, magiškajame: „Galima vėl grįžti į susnūdusią prūsų senovę, nebejausti laiko, panaikinti visas ribas tarp sapno ir realybės“ (B, p. 22). Teigdamas, jog „Ritualai – tai būdas, kaip sulaikyti laiką“ (B, p. 243), veikėjas tikisi gyventi beribiame, neapibrėžtame praeities laike, kuris suteikia jam amžinybės pojūtį. Kita vertus, Brudenio rituališkumas romane traktuojamas ir ironiškai. Trokšdamas gyventi amžinai, siekdamas neįmanomo, jis tampa tarsi įkaitu savo ritualams, yra priverstas juos nuolat atlikti. Romano pabaigoje jis virsta kataliku, todėl jo neįprasti ritualai tampa beprasmybi, o kilmė nebe tokia garbinga ir reikšminga. Neturėdamas palikuonių ir būdamas paskutinysis prūsas, šios kultūros Brudenis negali kam nors perduoti, todėl jam mirus, išnyks ir jo praktikuojami ritualai.

Kaip jau sakytą, mitologijoje svarbią vietą užima mirtis ir su ja susiję ritualai. Su mirtimi susijusios ir magiškos Kordelijos kaip mediumės galios. Ji yra tarpininkė tarp gyvųjų ir mirusių,

žmonių ir demonų. Turėdama stebuklingą rutuliuką, Kordelija privalo žudyti, kad jį pagirdytų (B, p. 110). Kordeliją žudyti priverčia demonas: „Tik per labai jauną mergaitę šis išnykusiųjų civilizacijų žiaurusis demonas dar galėjo save realizuoti; jos gražus nekaltas pavidalas jam labai tiko. Nužudei savo artimą, ir aš trumpam tave paleidžiu iš savo nagų, paskui vėl sugrįžti, ir viskas kartojasi iš naujo. Atpildas – nemirtingumas“ (B, p. 134). Nemirtingumą Kordelija gauna pasisavindama nužudyto asmens metus. Lietuvių mitologijoje tikima, jog per anksti, ne sava mirtimi miręs žmogus savo likusio gyvenimo metus atiduoda kitam⁵⁹. Todėl Kordelija žudo, kad išliktų jauna ir graži. Taigi merginos kūnu naudoja demonas, kad pats dar galėtų egzistuoti, ir demoniškumas yra viena ryškiausių jos tapatybės dalių. Demonas Kordeliją pasirinko dėl vaikiškos ir tyros išvaizdos, nekalto veido. Personažė yra įkalinta savo kūne, jos siela negali laisvai gyventi, nes yra priversta paklusti demono įsakymams: „Kordelijos dvasia buvo uždaryta vidinėje demono sferoje, nors retkarčiais ji galėjo ištrūkti į laisvę“ (B, p. 133). Taigi Kordelija yra priversta dalintis savo kūnu su demonu ir jam paklusti.

Demonas, tūnodamas jos kūne, suteikia jai magiškųjų galių. Šios galios suaktyvėdavo šviečiant mėnesienai: „Atsibudo nuo velniško skausmo. Tai Kordelija per didžiausią atstumą leido ant jo savo kerus. Ir nieko negalėjo padaryti. Nevaliojo užtraukti langų užuolaidų ar pasislėpti spintoje. Ji visur jį surasdavo“ (B, p. 237). Šviečiant mėnuliui, Kordelija atsiskirdavo nuo kūno ir taip atrasdavo savo eiles, kurias vėliau užrašydavo. Taigi mėnulio šviesa suteikdavo galimybę veikti demoniškosioms galioms. Mėnulis buvo reikšmingas ir lietuvių mitologijoje. Mitinis žmogus gyvena pagal ciklišką gamtos laiką. Mėnulis, kaip gamtos dalis, taip pat turi savo ciklišumą. Todėl mitiniam žmogui svarbios yra mėnulio fazės. „Mėnulio fazių kitimas, jo „gyvenimas“ tampa tuo būdu archetipu žmogiškam gyvenimui suprasti“⁶⁰. Jaunatį galima traktuoti kaip silpniausią mėnulio fazę, todėl ir romane per jaunatį demonas neveiksnius. Tačiau šviečiant mėnesienai demonas sustiprėja ir ima veikti. Senovėje žmonės mėnuliui meldavosi dėl įvairių priežasčių. Tikėta, jog „mėnulis pasirodo kaip *grožio* ir *jaunystės* garantas“⁶¹. Šiuo atveju mėnulis sustiprina demono, užvaldžiusio Kordelijos kūną, galias. Kaip ir demonas, mėnulis taip pat suteikia Kordelijai nemirtingumą. Taigi romane mėnulis yra priemonė suaktyvinti demono galias.

Kitas lietuvių mitologijos archetipas romane yra vilkas, pasirodantis kaip incesto priešas. A. J. Greimas vilką apibūdina šitaip: „[...] jis arba pats meilužis – gundytojas, įkalbinąs seserį atsisakyti nuo incestinio gyvenimo su broliu“⁶². Vilkas yra blogio, nuodėmės ženklas, jo

⁵⁹ Radvilė Racėnaitė, *Žmogaus likimo ir mirties samprata lietuvių folklore*, Vilnius: lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 62.

⁶⁰ Algirdas Julius Greimas, *Lietuvių mitologijos studijos*, Vilnius: baltos lankos, 2005, p. 182.

⁶¹ Ten pat, p. 181.

⁶² Ten pat, p. 132.

pasirodymą galima traktuoti kaip įspėjimą saugotis nuodėmės. Romane vilkas pasirodo kelis kartus. Pirmiausia, vilko pasirodymas įspėja Brudenį, nes jis, kaip ir jo tėvas, elgėsi ne pagal visuomenės normas. Jovasės mama pagimdė dukrą būdama keturiolikos metų, šiuo tėvo poelgiu Brudenis baisisi ir negali jo pateisinti: „Dažnai aš įsivaizduoju, kaip mano tėvas prievartauja tą mergaitę – Jovasės motiną, dar vaiką [...]. Mano tėvas ir tas kūdikis... niekaip netelpa galvoj. Jis ją taip ir nužudė“ (B, p. 37). Tačiau agatysas ankstyvoje paauglystėje užmezga lytinius santykius su Jovase. Vilkas Brudeniui pasirodo ant miegančios Jovasės krūtinės ir išgąsdina personažą. Laukinis šuo pasirodo ir agatysui bendraujant su būsima podukra. Brudenis, suvokdamas visuomenės normas, supranta ir savo nuodėmingus troškimus Kordelijos atžvilgiu. Tačiau mergina jį traukia savo paslaptingu, jam labai svarbu atskleisti Kordelijos poezijos tobulumo paslaptis ir suartėti su ja visomis prasmėmis. Kraujo ryšiai Kordelijos ir Brudenio nesieja, todėl ir pasirodantys vilkai yra balti, mažiau gąsdinantys protagonistą. Bet vis dėlto po vilkšunių pasirodymo personažas išbąla. Taigi vilkų pasirodymas romane įgyja įspėjimo, pragaištingumo simbolį.

Brudeniui taip pat rodosi įvairūs pomirtinio pasaulio ženklai. Mirus Jovasei, Brudenis nusprendžia nuvykti į jos namus: „Kažin kokia balta dėmė vis plėtėsi už aprasojusio stiklo“ (B, p. 185). Pagal lietuvių mitologijos tyrimus, balta spalva siejama su mirtimi: „Dažniausiai giltinė siejama su balta spalva“⁶³. Galima teigti, kad mirusios Jovasės dvasia arba pati mirtis baltos dėmės pavidalu buvo pasirodžiusi mirusiosios namuose. Žinodama ar jausdama Brudenio ryšį su mirtimi, pastaroji nebijojo jam parodyti savo buvimo ženklo. Taigi būdamas mitinis personažas, Brudenis gali matyti arba jausti mirusiųjų pasaulio ženklus ir šeimos narių vėles. Personažo jautrumą rodo ir jo pojūčiai. Jautrumas kvapams gali reikšti ir stiprų veikėjo sąmonės savisaugos instinktą. Tai ypač matyti iš antrojo Brudenio ir Maudos susitikimo, praėjus metams po avarijos. Pirmasis jų susitikimas buvo autoavarijos metu, todėl tragiškas. Sąmonėje išlikęs prisiminimas siejamas su specifiniu Maudos kvapu: „Kai ji lipo laiptais, jau pajuto šį kvapą. Iškart pasidarė silpna“ (B, p. 12). Šis kvapas, išlikęs personažo sąmonėje, ne tik primena kraupų įvykį, bet ir bando įspėti dėl tolimesnių nelaimių: „Kvapas turėjo jį įspėti, kad saugotusi, bet viską nulėmė begalinis smalsumas“ (B, p. 12). Maudos vardu moterį vadina tik Brudenis, tikrasis jos vardas – Teodora. Iš tikrųjų mauda yra nuodingas dvokiantis augalas. Ignoruodamas savisaugos instinktą, pagrindinis veikėjas tęsia pažintį su Mauda ir jos dukra. Smalsumo pasekmės yra žiaurios – nužudoma Jovasė, Brudenis privalo išvykti iš Vilniaus, pasislėpti. Maudos kvapas, turintis Brudenį įspėti ir apsaugoti, yra tarsi blogos lemties ženklas ar pranašas.

⁶³ Radvilė Racėnaitė, *Žmogaus likimo ir mirties samprata lietuvių folklore*, Vilnius: lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 153.

Reikia pabrėžti, kad Brudenis jautrus būtent vyresnių moterų kvapams: „Nuo moterų sklido aitrūs kvapai ir gaižus pelėsių kvapas“ (B, p. 27), „Net plaukdamas vandeniui paskui save palikdavo kūno išskyrų kvapą, visai kaip didelė vandens gyvatė“ (B, p. 97), o vystančių jazminų kvapas jam primena senjorę Edgitą (B, p. 22). Brudenis visada atkreipia dėmesį į vyresnių moterų kvapus. Šį jo bruožą galima įvardinti kaip traumos pasekmę. Būdamas paauglys, Brudenis neteko tėvų, todėl jų beveik nepažinojo, negavo mamos meilės ir rūpesčio. Kad mama jam labai svarbi, rodo personažo sapnai. Mamą jis sapnuodavo dažnai. „Paryčiui sapnavo, kad jo žuvusiai motinai – tik septyniolika metų. Ji gyveno su savo turtingais ir garbingais tėvais. Jai nieko netrūko. Buvo labai laiminga, ką tik baigė mokyklą ir dabar ruošėsi studijoms Oksfordo universitete literatūros fakultete“ (B, p. 29). Mamą, kaip ir protėvius prūsus, agatyras labai gerbė. Įsivaizdavo, jog ji ir jos tėvai yra garbingi. Tai galėtų būti troškimų sapnas, Brudenis tikisi, jog mama gyveno be rūpesčių, malonų gyvenimą. O galbūt jis nori, kad mama po mirties vėl grįžtų į jaunystę ir gyventų idilišką gyvenimą. Iš tokio sapno matyti, kad Brudeniu trūko motiniško rūpesčio, todėl jis atkreipdavo dėmesį į kitas vyresnes moteris. Motinos netektis – tragiškas, baisus praradimas, todėl kitos moterys, galbūt mamos amžiaus, personažui sukeldavo ypatingus, nemalonus, uoslę dirginančius pojūčius, kurie simbolizuoja skaudžią netektį. Pasak Karlo Gustavo Jungo, sapną galima lyginti su mitu. Jis gali parodyti ir praeitį, ir ateitį⁶⁴. Todėl sapnuose apie mamą Brudenis atsiranda mitiniame laike ir erdvėje, turi galimybę stebėti mamą tokią, kokios negalėjo matyti būnant gyvųjų pasaulyje. Taigi vaikystėje patyrus psichologinę traumą, dabar personažo sąmonė jautriai reaguoja į vyresnes moteris. Netekus mamos atsiranda galimybė ją regėti atsidūrus mitiniame laike sapnuojant.

Apibendrintai galima teigti, kad Brudenio ritualai yra svarbūs išlaikyti pagoniškąją kultūrą, o Kordelijos – nuolatos išlikti jauna. Šių veikėjų ritualai ir kiti veiksmai romane yra susiję su baltų, o ypač lietuvių mitologija. Pastarosios įvaizdžiai ir archetipai padeda personažams. Mėnulis sustiprina Kordelijos ir demono magiškas galias, o vilkas nurodo Brudeniu, kaip dera elgtis. Pasitelkdamas tradicinius mirties motyvus, J. Skablauskaitė pabrėžia personažų jautrumą pomirtinio pasaulio ženklams. Brudenis ne tik dėl glaudaus ryšio su mirtimi gali regėti mirusią mamą. Jo sapnai suteikia galimybę atsidurti magiškame laike ir matyti mirusią mamą.

3. 2. Antikinės ir biblinės mitologijos transformacijos Sigito Parulskio romane

S. Parulskio romano pasakotojas ieško paaiškinimo, kodėl Diana atsirado jo gyvenime. Romane nepateikiama aiški jos atsiradimo priežastis. Remiantis M. Eliade, galima teigti, jog ne vien pasakotojui Diana atrodo kaip atgijusi skulptūra. Pastarasis apie Dievus sako šitaip: „Jų vietą

⁶⁴ Karlas Gustavas Jungas, *Psichoanalizė ir filosofija*, Vilnius: Pradai, 1999.

pamažu užima kitos dieviškosios esybės: mitiniai protėviai, deivės motinos, vaisingumo dievai ir t.t.⁶⁵. Taigi Diana ne tik iš pasakotojo perspektyvos atrodo mitinė, ji apskritai įgyja tarp žmonių gyvenančios mitinės būtybės, deivės ypatybių. Dianos mitiškumas reiškiasi įvairiomis formomis.

Vienas svarbiausių jos mitiškumo šaltinių yra antikinė mitologija. S. Parulskio romane atgyja graikiškasis Doriforas – ietininko skulptūra. Jis, virtęs moterimi, tampa palydovės ir laisvo elgesio moters įvaizdžiu. Romane nėra įvardijamas moters vardas, pasakotojas ją vadina Diana. Šis vardas jam asocijuojasi su medžioklės, gyvūnų ir gamtos globėja: „Artemidė rūpinasi viskuo, kas gyvena žemėje, auga miškuose ir laukuose. [...] Romoje Artemidė buvo garbinama kaip deivė Diana“⁶⁶. Pirmas pasakotojo ir Dianos pasimatymas įvyksta miške, kur pasakotojas pamato moterį metančią tolyn ilgą lazda. Įspūdžio paveiktas personažas palygina moterį su Piterio Pauliaus Rubenso paveikslo moterimi: „Vidury miško sumautas Rubenso paveikslas „Diana grįžta iš medžioklės“, baisiau nusakyti neįmanoma“ (D, p. 103). Ši moteris, žvelgiant iš pasakotojo perspektyvos, yra vyriška: „[...] vyriškas turinys, judesiai, kampuoti, kapoti, tinkantys vyrams, staigūs, agresyvūs“ (D, p. 103). Vyriškumą galima susieti su jos turima ietimi. Pastaroji yra jėgos ir vyriškumo simbolis, nes Antikoje ji buvo kovų įrankis. Pasakotojo manymu, „jos prigimtyje slėpėjos aistra medžioti“ (D, p. 144). Medžiotojais tradiciškai laikomi vyrai, todėl galima teigti, kad ši moteris savo vidumi yra vyras, visai kaip skulptūra, tik turinti moterišką išorę.

Diana tapatinama ne tik su skulptūra, bet ir su romėnų deive: „[...] po pirmojo pasimatymo su Diana, kuri vėliau pasielgė kaip ir dera dievybei, spjaunančiai į žmones“ (D, p. 149). Iš tiesų Diana pasielgia amoraliai: Lizai praneša, kad yra jos vyro meilužė, pasinaudodama pasakotoju, parašo knygą, kurią leidėjas sutinka išleisti. Savo kūrinyje moteris aprašo bendravimo patirtį su pasakotoju, ir tai jį žemina. Diana elgiasi kaip deivė – nieko nepaiso ir daro viską, kas gali padėti parašyti jai knygą. Pasakotojo apmąstymus apie Dianą neretai lydi Olimpo dievų vaizdiniai. Stadione stebint Dianą, veikėjas sportininkus lygina su kentauru, Poseidonu, Hefaistu ir kitomis mitinėmis būtybėmis. Todėl sporto aikštė pasakotojui tampa mitine vieta. Nuogos Dianos vaizdinys personažui primena Afroditę. O Liza, pamačiusi moterį, keistai sureaguoja ir nori ją paliesti, pabučiuoti. Diana jai atrodo įspūdinga, nežemiška.

Dianos mitiškumas pastebimas ir dėl jos glaudaus ryšio su gamta. Reikšmingas yra stichijų, ypač žemės, pasireiškimas Dianos sąmonėje: „[...] man labai patinka žolės kvapas, žemės kvapas, kvapas, kuris lieka ant ieties po to, kai ji įsminga į stadiono dirvoną“ (D, p. 154). Žemės jėga, merginos teigimu, jai suteikia jėgų mesti ietį ir taip metimo metu realus ir mitinis laikas susipina. Diana trumpam grįžta į mitinį laiką, kad susiliėtų su žeme ir gautų iš jos jėgų. Būdama mitinė,

⁶⁵ Mircea Eliade, *Šventybė ir pasaulietiškas gyvenimas*, Vilnius: Mintis, 1997, p. 85.

⁶⁶ Nikolajus Kunas, *Senovės Graikijos legendos ir mitai*, Vilnius: Alma littera, 2015, p. 40.

Diana kartu yra ir žemiška, sutelkia dėmesį į fizinį kūną, jai nesvarbus dvasinis pasaulis. Ji nereliginga, romane nėra užuominų apie jos vidinį pasaulį. Taip pat ją galima apibūdinti kaip turinčią demoniškų galių. R. Repšienė teigia, jog moteris ir vyras sudaro opoziciją, kurioje vyras atstovauja kultūrą, o moteris – gamtą⁶⁷. Tapatinimas su gamta paaikškina glaudų Dianos ryšį su žeme ir jos energija. Todėl ir pasakotojui, pirmą kartą pamačius Dianą, kilo asociacijos su grįžtančia iš medžioklės nutapyta moterimi. Visa tai rodo gamtos ir moters tarpusavio darną: žemės kvapas, medžioklė ir dvasinių vertybių nebuvimas jos sąmonėje reiškia pirmąkart moters vaizdinį. Vadinasi, Diana yra valdoma instinktų, jos prigimtis leidžia jai sukurti intymų ryšį su gamta, o būdama fiziškai stipri jaučiasi pranašesnė.

Pasakotojas romano pabaigoje įgauna Charono savybių. Pastarasis graikų mitologijoje per upę į anapusinį pasaulį plukdydavo mirusiųjų sielas. Romane pasakotojas į Lietuvą turi pargabenti mirusio brolio palaikus. Todėl jis tampa tarsi keltininkas, lydintis brolių į jam skirtą vietą. Ernesto palaikų parsivežti vyksta ne bet kur, o į Graikiją – Antikos mitologijos centrą. Buvimas Graikijoje pasakotoją nukelia į mitinį laiką, kur gyvenama taip, kaip gyveno protėviai: „[...] mes, graikai, valgome viską, kas vandeny, ore, ant žemės“ (D, p. 231). Dėl graikų darbo ypatumų pasakotojui jie atrodo tingūs ir atsainūs. Šiuos bruožus galima sieti su pirmąkart bendruomenėmis, kada žmonės galėdavo nedirbti, nes dėl vietovės klimato visada būdavo maisto, o sistemos, kuri priverstų visus dirbti, dar nebuvo. Taigi pasakotojas Graikijoje tampa vienu iš antikos mitologijos personažų, o graikai romane tampa tauta, nenutolusia nuo savo mitologijos šaltinių.

Mitus perkuria ne tik S. Parulskis kaip rašytojas, bet ir jo personažas rašytojas, pavyzdžiui, perpasakodamas Senojo Testamento istoriją apie Jobą: „[...] papasakojau ketinimą į romaną įgrūsti Jobo nuotykius. Juk kunigas gali turėti nesantuokinių vaikų ir apskritai – visą slaptą gyvenimą su turtais ir malonumais, o visa tai praradęs jis negalėtų niekam pasiskųsti, kadangi visas jo slaptasis gyvenimas nelegalus“ (D, p. 243). Pasakotojo santykis su Dievu nėra grįstas pagarba, todėl ir mitus iš Biblijos renkasi juos sumodernindamas. Jobo mitas jam iškyla kaip naujo gyvenimo pradžia. Visko netekęs, Biblijos personažas susitinka akis į akį su Dievu, pamato jo galybę ir išmintį. Tuo metu jis nusižemina prieš Dievą, lieka patenkintas, jog pagaliau jį išvydo ir atgauna savo turtus. Pakitęs požiūris ir atgauti turtai gali reikšti kitokio, naujo ir prasmingesnio gyvenimo pradžia. Paties pasakotojo gyvenimą galima suvokti kaip Jobo mito deformaciją. Personažas mąsto apie nepavykusį bandymą nusižudyti ir gyvenimą iki šio įvykio: „Toks paskutinis mano prisiminimas iš ano gyvenimo“ (D, p. 257). Savo ankstesnį gyvenimą įvardydamas kaip aną gyvenimą, personažas

⁶⁷ Rita Repšienė, „Tarp mito ir dabarties, arba Šių laikų mitologija (1)“, *Metai*, 2009, Nr. 10. Prieiga per internetą: <http://www.tekstai.lt/rss/544-2009-m-nr-10-spalis/5592-rita-repsiene-tarp-mito-ir-dabarties-arba-siu-laidu-mitologija> [žiūrėta 2018-03-15].

yra pasirengęs pradėti gyventi naujai, kitaip. Be to, biblinę, krikščioniškąją mitologiją pasakotojas laiko ir netikra, nukopijavusia idėjas iš lietuvių mitologijos: „Atsimeni, ką senovės lietuviai kalbėdavo apie įvairius skraidančius debesis, jie sakydavo, netark be reikalo debesies vardo [...] o vėliau šią jų idėją pasivogė okupantai krikščionys ir liepė neminėti jų Viešpaties vardo be reikalo“ (D, p. 95). Tai galėtų reikšti, jog krikščionybė nėra pernelyg nutolusi nuo senosios pagonių religijos, iš esmės tai beveik ta pati religija. Tik krikščionybė, pasakotojo manymu, turi agresijos ir aršumo bruožų, nes į ją pastarasis žiūri kaip į okupantę. Romane vaizduojamos pasakotojo abejonės Biblijos tiesa: „Ir Kristus ant kryžiaus baigė savo žemiškąją kelionę 37, o gal 39, egzegetai ginčijasi. Jei net dėl tokių dalykų šiame pasaulyje negali būti tikras...“ (D, p. 139). Šioms dvejonėms atsirasti turėjo įtakos pažintis su Diana. Kita vertus, krikščioniškoji mitologija, kaip ir kitos, keičia pasakotojo kasdienybę, jo gyvenimą, priverčia susimąstyti apie nuveiktus darbus. Kad ir kokia bebūtų mitologija, jos figūros bei archetipai daro įtaką šiuolaikinio žmogaus gyvenime.

Apibendrintai galima teigti, jog ryškiausias mitinis personažas romane yra Diana. Turėdama romėnų deivės ir antikinės skulptūros bruožų, ji vaizduojama kaip savanaudė, vyriška ir gamtiška. Jau minėtos R. Repšienės teigimu, vyras ir moteris sudaro opoziciją, tačiau ir Dianos viduje slypi šios opozicijos. Būdama vyriško sudėjimo, karinga ir mėgstanti konkurenciją, kartu moteris turi ir glaudų ryšį su žeme. S. Parulskis, naudodamasis Antikos mitologija, pasakotojui taip pat suteikia antgamtiškųjų Charono savybių. Be Antikos mitologijos, svarbios yra ir Biblinės tradicijos. Naudojantis Senojo Testamento istorija apie Jobą, S. Parulskio pasakotojas charakterizuoja savo kuriamą personažą.

IV. IŠVADOS

Ištyrus S. Parulskio romaną *Doriforė* ir J. Skablauskaitės romaną *Brudenis* mito kritikos aspektu, prieita šių išvadų:

1. Mitiniams J. Skablauskaitės personažams – Brudeniui ir Kordelijai – būdinga tamsioji sielos pusė, įkvepianti kūrybai. Šie personažai pasižymi tokiomis savybėmis kaip narciziškumas, sireniškoji prigimtis, gebėjimas matyti mirusiųjų pasaulio ženklus, nežemiškus padarus. Atlikdami ritualus, personažai apvalo savo demonišką vidų. S. Parulskio pasakotojas yra postmodernus, ieškantis Dievo. Jis, kaip ir J. Skablauskaitės personažai, atlieka ritualus, kad parašytų knygą. Mitizuodamas savo dabartinį amžių ir laiką, jis jaučiasi prislėgtas, nes pastarojo negali kontroliuoti. J. Skablauskaitės romano personažų požiūris į mirtį remiasi lietuvių mitologijos tradicijomis, o S. Parulskio pasakotojas, dirbdamas laidojimo namuose, jis turi netradicinį požiūrį į mirtį, jos apeigas ir vestuves. Mirtis jam, kaip ir jo kolegoms, nebėra šventa, ji, kaip ir vestuvės, nebetenka savo pirminės šventos prasmės, todėl ritualai pasakotojui yra desakralizuoti.
2. J. Skablauskaitės romane gamta yra šventa, atitinkanti dieviškumo sferą, o miesto erdvė tampa demoniškumo simboliu. Veikėjai gyvena pagal ciklišką gamtos laiką. Jos ženklai, pavyzdžiui, audra, tampa įspėjimu personažams ir jų nuodėmingam gyvenimui. Brudenis, jausdamas, jog tikrieji jo namai yra vasarnamis, o ne butas Vilniuje, tik išvykęs iš miesto gali atverti kūrybines galias, tam pasitelkdamas ir alkoholį. Remiantis M. Eliade' s mintimis, supriešintos rūšio ir palėpės erdvės tampa ašimi patekimui į kitus pasaulius. O S. Parulskio romane veiksmas vyksta miesto erdvėje, kuri taip pat įgauna demoniškumo bruožų. Čia bendruomenė tampa vartotojiška, besąlygiškai veikiama reklamų. Dalis jos, praradusi žmogiškąsias vertybes, veikiama komercijos, daro bet ką, kad tik gautų didesnę pelną. Žmonių gyvenimas mieste, remiantis Antikine mitologijos tradicija, prilyginamas Sizifo mitui. Nuolatinis žmonių pirkimas ir betikslis judėjimas yra beprasmis ir beviltiškas, kaip ir Sizifo akmens ritinimas. Civilizacijos išradimai, turintys palengvinti gyvenimą, pasakotoją kaip tik trikdo. Vienas išradimų, įvardytas romane, yra durų skambutis. Jis romane įgyja įspėjimo ženklą, turintį apsaugoti pasakotoją nuo galimos nuodėmės. Todėl, kaip ir J. Skablauskaitės gamtos ženklai, aplinka veikėjus saugo ir įspėja dėl galimų nuopolių.
3. *Brudenyje* remiamasi baltų mitologijos tradicijomis. Pagrindinis veikėjas save laiko prūsų palikuonimi, todėl įvairiais ritualais bando išsaugoti savo tapatybę. Kordelijos ritualai susiję su lietuvių mitologijos tradicijomis. Pasitelkdama lietuvių mitologijos mėnulio archetipą, ji žudo, kad galėtų išlikti jauna. Kitas lietuvių mitologijos archetipas – vilkas, romane įgyjantis

pragaištingumo ir įspėjimo prasmę. Brudenis sapnuoja savo mirusią mamą ir taip atsiduria mitiniame sapnų laike ir erdvėje. *Doriforėje* remiamasi Antikine ir Biblijos tradicijomis. Ryškiausias mitinis personažas Diana tapatinama su romėnų deive, medžiokle Diana ir graikiškosios Doriforo skulptūros atgijusiu moterišku pavidalu. Ji pasižymi vyriškomis savybės, noru konkuruoti, savanaudiškumu. Taip pat ji turi glaudų ryšį su žeme. Romano pabaigoje pasakotojas, ketinantis namo pargabenti brolio palaikus, įgauna Charono savybių. Priešingai nei J. Skablauskaitės pagrindiniam personažui Brudeniui, S. Parulskio pasakotojui nepavyksta išleisti knygos. Kaip rašytojas, pasakotojas yra nevykėlis, negebantis prisitaikyti prie leidėjo poreikių. Kurdamas savo personažą, romano pasakotojas perkuria biblinį Jobo pasakojimą.

V. SANTRAUKA

Mitinis pasaulis Sigito Parulskio romane *Doriforė* ir Jolitos Skablauskaitės romane *Brudenis*

Pagrindinės sąvokos: Jolita Skablauskaitė, Sigitas Parulskis, mitologija, romanas.

Darbo objektas. Šio darbo objektas – mitinio žmogaus ir jo aplinkos vaizdavimas šiuolaikiniame lietuvių romane.

Darbo tikslas. Darbo tikslas – išanalizuoti žmogaus mitiškumą Jolitos Skablauskaitės ir Sigito Parulskio romanuose ir palyginti juos, surandant bendrus mitinio pasaulio aspektus.

Darbo uždaviniai. Darbe iškelti šie uždaviniai: 1) pristatyti teorines mito sampratas ir literatūrinę mito kritiką; 2) išnagrinėti skirtingų mitologinių tradicijų interpretacijas romanuose; 3) ištirti mitologinį žmogaus aplinkos, romanų erdvės aspektą; 4) išnagrinėti kūrybos, rašymo mitologiją autorių romanuose; 5) išanalizuoti romanų personažų ryšį su kitu, anapusiniu pasauliu; 6) ištirti personažų mitologijai veiksmingus ritualus, simbolius ir archetipus.

Ištyrus S. Parulskio romaną *Doriforė* ir J. Skablauskaitės romaną *Brudenis* mito kritikos aspektu, prieita šių išvadų:

1. Mitiniams J. Skablauskaitės personažams – Brudeniiui ir Kordelijai – būdinga tamsioji sielos pusė, įkvepianti kūrybai. Šie personažai pasižymi tokiomis savybėmis kaip narciziškumas, sireniškoji prigimtis, gebėjimas matyti mirusiųjų pasaulio ženklus, nežemiškus padarus. Atlikdami ritualus, personažai apvalo savo demonišką vidų. S. Parulskio pasakotojas yra postmodernus, ieškantis Dievo. Jis, kaip ir J. Skablauskaitės personažai, atlieka ritualus, kad parašytų knygą. Mitizuodamas savo dabartinį amžių ir laiką, jis jaučiasi prislėgtas, nes pastarojo negali kontroliuoti. J. Skablauskaitės romano personažų požiūris į mirtį remiasi lietuvių mitologijos tradicijomis, o S. Parulskio pasakotojas, dirbdamas laidojimo namuose, jis turi netradicinį požiūrį į mirtį, jos apeigas ir vestuves. Mirtis jam, kaip ir jo kolegoms, nebėra šventa, ji, kaip ir vestuvės, nebetenka savo pirminės šventos prasmės, todėl ritualai pasakotojui yra desakralizuoti.
2. J. Skablauskaitės romane gamta yra šventa, atitinkanti dieviškumo sferą, o miesto erdvė tampa demoniškumo simboliu. Veikėjai gyvena pagal ciklišką gamtos laiką. Jos ženklai, pavyzdžiui, audra, tampa įspėjimu personažams ir jų nuodėmingam gyvenimui. Brudenis, jausdamas, jog tikrieji jo namai yra vasarnamis, o ne butas Vilniuje, tik išvykęs iš miesto gali atverti kūrybines galias, tam pasitelkdamas ir alkoholį. Remiantis M. Eliade's mintimis, supriešintos rūšio ir palėpės erdvės tampa ašimi patekimui į kitus pasaulius. O S. Parulskio

romane veiksmas vyksta miesto erdvėje, kuri taip pat įgauna demoniškumo bruožų. Čia bendruomenė tampa vartotojiška, besąlygiškai veikiama reklamų. Dalis jos, praradusi žmogiškąsias vertybes, veikiama komercijos, daro bet ką, kad tik gautų didesnę pelną. Žmonių gyvenimas mieste, remiantis Antikine mitologijos tradicija, prilyginamas Sizifo mitui. Nuolatinis žmonių pirkimas ir betikslis judėjimas yra beprasmiškas ir beviltiškas, kaip ir Sizifo akmens ritinimas. Civilizacijos išradimai, turintys palengvinti gyvenimą, pasakotoją kaip tik trikdo. Vienas išradimų, įvardytas romane, yra durų skambutis. Jis romane įgyja įspėjimo ženklą, turintį apsaugoti pasakotoją nuo galimos nuodėmės. Todėl, kaip ir J. Skablauskaitės gamtos ženklai, aplinka veikėjas saugo ir įspėja dėl galimų nuopolių.

3. *Brudenyje* remiamasi baltų mitologijos tradicijomis. Pagrindinis veikėjas save laiko prūsų palikuonimi, todėl įvairiais ritualais bando išsaugoti savo tapatybę. Kordelijos ritualai susiję su lietuvių mitologijos tradicijomis. Pasitelkdama lietuvių mitologijos mėnulio archetipą, ji žudo, kad galėtų išlikti jauna. Kitas lietuvių mitologijos archetipas – vilkas, romane įgyjantis pragaistingumo ir įspėjimo prasmę. Brudenis sapnuoja savo mirusią mamą ir taip atsiduria mitiniame sapnų laike ir erdvėje. *Doriforėje* remiamasi Antikine ir Biblijos tradicijomis. Ryškiausias mitinis personažas Diana tapatinama su romėnų deive, medžiokle Diana ir graikiškosios Doriforo skulptūros atgijusiu moterišku pavidalu. Ji pasižymi vyriškomis savybėmis, noru konkuruoti, savanaudiškumu. Taip pat ji turi glaudų ryšį su žeme. Romano pabaigoje pasakotojas, ketinantis namo pargabenti brolio palaikus, įgauna Charono savybių. Priešingai nei J. Skablauskaitės pagrindiniam personažui Brudeniui, S. Parulskio pasakotojui nepavyksta išleisti knygos. Kaip rašytojas, pasakotojas yra nevykėlis, negebantis prisitaikyti prie leidėjo poreikių. Kurdamas savo personažą, romano pasakotojas perkuria biblinį Jobo pasakojimą.

Mythical world in Sigitas Parulskis's „Doriforė“ and Jolita Skablauskaitė's „Brudenis“

Keywords: *Jolita Skablauskaitė, Sigitas Parulskis, mythology, novel.*

The aim of the research. This study aims at the investigation of mythological aspects of character portraying in Sigitas Parulskis's and Jolita Skablauskaitė's novels, as well as comparison of both works, in order to find common ground between two mythical worlds presented.

The objectives of the research. The analysis consists of the following steps:
1) Introduction of various concepts and theories of myth and Myth-Criticism approach to literature;
2) Examination of the ways different mythological traditions are being interpreted in both novels; 3)
Study of mythological aspects of human environment and literary space; 4)
Highlighting of the mythology behind creative work and writing in both books; 5) Discovery of the connection that main characters of the novels develop with the after-world; 6) Analysis of rituals, symbols and archetypes that help to acknowledge the mythological identity of protagonists.

After analysing Jolita Skablauskaitė's novel „Brudenis“ and Sigitas Parulskis's „Doriforė“ using the Myth-Criticism approach, it can be inferred that:

1. Mythical characters Brudenis and Kordelija from Jolita Skablauskaitė's novel tend to be dominated by their dark sides, which provokes creative aspirations. Both protagonists are narcissistic, they share a siren nature, as well as the ability to see supernatural creatures and signs sent by the dead. Rituals are meant to purify their demonic nature. The narrator of Sigitas Parulskis's novel is a postmodernist in pursuit to find God. He, like the characters of J. Skablauskaitė, is performing various rituals, hoping it will help him with writing a book. The effort to mythicize the present leads to desperation, as the character quickly learns to be unable to control the time. Despite working at a funeral home, he keeps an unconventional attitude towards death, the rituals surrounding it and weddings. Death, weddings and their rituals lost all primal sacredness in the eyes of the protagonist and his colleagues, that is, became desacralized.
2. Nature in Jolita Skablauskaitė's novel is sacred, highly associated with divinity, whereas city symbolises a demonic space. The characters are living by the cycles of nature. Different signs that it shows, such as a raging storm, function as a warning to protagonists and their sinister lifestyle. Brudenis senses that his real home is the summer house and not the apartment in Vilnius city. Combination of leaving the city and alcohol unleashes his creativity. The act of Sigitas Parulskis's novel is also

carried in a demonized city. It is followed by the picture of consumerist society under the influence of advertising. A significant part of it has left all the moral values behind, in order to make more profit. The Classical mythology equates living in the city with myth of Sisyphus. Constant acts of purchasing unnecessary goods along with directionless movement are hopeless and meaningless, much like the Sisyphus act of rolling an immense stone up the hill just to see it fall down again is. New inventions that are meant to make the daily routine easier only frustrate the narrator. One of such inventions is a doorbell. In the novel it is supposed to prevent him from committing a sin. Thus, similar to the signs sent by the nature in Skablauskaitė's novel, the surroundings warn and protect the protagonists from possible downfalls.

3. „Brudenis“ was written using the traditions of baltic mythology. The main character considers himself a descendant of Prussians and performs various rituals to maintain his identity. Kordelija's rituals involve death. She uses the archetype of the moon from Lithuanian mythology to murder, by that trying to preserve her youth. Another archetype that derive from Lithuanian mythology is the wolf, which also acts as a warning in the novel. Dreams of his dead mother land Brudenis in a mythical dimension of time and space. „Doriforė“ follows the traditions of Greek mythology and Biblical narrative. Diana is a common mythical character, she has several features of the Roman goddess of the hunt and is portrayed as a sculpture of the Doryphoros that came to life as a woman. Some features of her personality might be seen as manly, such as competitiveness and selfishness. At the end of the novel the narrator gains some features of Charon, as he prepares to bring his brother's remains back home. Contrary to J. Skablauskaitė's main character, Brudenius, S. Parulskis's narrator does not manage to publish a book. As a writer, the narrator is a loser who is incapable of adapting to the needs of the publisher. Whilst creating his character, the narrator transforms the Biblical Story of Job.

LITERATŪRA

1. Parulskis Sgitas, Doriforė, Vilnius: Baltos lankos, 2004.
2. Skablauskaitė Jolita, Brudenis, Vilnius: Vaga, 2006.
3. Bachelard Gaston, *Svajonių džiaugsmas*, iš prancūzų kalbos vertė Galina Baužytė-Čepinskienė, Vilnius: Vaga, 1993.
4. Baliulė Irena, Baranauskienė Silvija, „Moteriškoji vandens simbolika Jolitos Skablauskaitės knygoje „Liūnsargių moteris““, *Inter-studia humanitatis*, 2009, 2008, nr. 7: Pelkė lietuvių kultūroje, p. 146–154, [žiūrėta 2017-10-19]. Prieiga per internetą <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:6111566/datastreams/MAIN/content>
5. Baranova Jūratė, „Sigito Parulskio pasakotojų pėdsakais“, *Metai*, 2005, nr. 8–9, p. 128-138.
6. Bertašavičiūtė Rima, „Sigito Parulskio Doriforė – kaip pabėgti nuo kanono?“, *Colloquia*, 2010, nr. 23, p. 91-106. [žiūrėta 2017-11-05]. Prieiga per internetą: [http://www.lti.lt/failai/Nr23_Str_Bertasaviciute\(1\).pdf](http://www.lti.lt/failai/Nr23_Str_Bertasaviciute(1).pdf).
7. Campbell Joseph, *Herojus su tūkstančiu veidų*, Vilnius: Tyto alba, 2015.
8. Eliade Mircea, *Amžinojo sugrįžimo mitas: archetipas ir kartotė*, Vilnius: Mintis, 1996.
9. Eliade Mircea, *Šventybė ir pasaulietiškasumas*, iš prancūzų kalbos vertė Petras Račius, Vilnius: Mintis, 1967.
10. Greimas Algirdas Julius, *Lietuvių mitologijos studijos*, Vilnius: baltos lankos, 2005.
11. Jungas Karlas Gustavas, *Psichoanalizė ir filosofija*, Vilnius: Pradai, 1999.
12. Jurgutienė Aušra, „Apie rašymą ir Parulskio „Doriforė“, *Literatūra ir menas*, 2005 m. vasario 18 d., nr. 7(3036).
13. Kunas Nikolajus, *Senovės Graikijos legendos ir mitai*, Vilnius: Alma littera, 2015.
14. Markevičiūtė Vaiva, *Eroso raiška Jolitos Skablauskaitės romanuose „Brudenis“ ir „Sado sindromas“*, magistro darbas, Vilnius, 2017.
15. Nastopka Kęstutis, „Mitinis literatūros matmuo“, *XX amžiaus literatūros teorijos*, sudarė Aušra Jurgutienė, Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2006.
16. Peluritytė Audinga, *Senieji mitai, naujieji pasakojimai: apie naujausią lietuvių literatūrą*, Vilnius: Gimtasis žodis, 2006.
17. Racėnaitė Radvilė, *Žmogaus likimo ir mirties samprata lietuvių folklore*, Vilnius: lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011.
18. Repšienė Rita, „Tarp mito ir dabarties, arba Šių laikų mitologija (1)“, *Metai*, 2009, Nr. 10, p. 91-106. Prieiga per internetą: <http://www.tekstai.lt/rss/544-2009-m-nr-10-spalis/5592-rita-repsiene-tarp-mito-ir-dabarties-arba-siu-laiku-mitologija> [žiūrėta 2018-03-15].

19. Ricoeur Paul, „Mitas: filosofinė interpretacija“, *Mitologija šiandien*, sudarė Algirdas Julius Greimas, Teresa Mary Keane, Vilnius: baltos lankos, 1996.
20. Sprindytė Jūratė, „Gotikinės estetikos specifika Jolitos Skablauskaitės romanuose, *Colloquia*“, 2010, nr. 25, p. 117-131, [žiūrėta 2017-10-19]. Prieiga per internetą <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367151368676/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
21. Šerelytė, „Sunku būti vyru“, *Metai*, 2005, nr. 2.
22. Šilbajoris Rimvydas, „Mitologinė dimensija – poezijos veiksnys“ in: *XX amžiaus literatūros teorijos: konceptualioji kritika*, sudarė Aušra Jurgutienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2010.
23. Šiukščius Vygantas, *Mitopoetika lietuvių prozoje: tekstų interpretacija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1999.
24. Žvinienė Rita, *Magiškojo realizmo poetika Jolitos Skablauskaitės prozoje*, magistro darbas, Vilnius, 2009.
25. *XX amžiaus literatūros teorijos: chrestomatija aukštųjų mokyklų studentams*, II dalis, sudarė Aušra Jurgutienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 23.

VIII. METRIKA

Ieva Kadžiulytė, Mitinis pasaulis Sigito Parulskio romane *Doriforė* ir Jolitos Skablauskaitės romane *Brudenis*, Bakalauro darbas, vadovė doc. dr. Dalia Jakaitė, Šiaulių universitetas, Humanitarinių mokslų katedra, 2018, 45 p.

IX. BIBLIOGRAPHIC DESCRIPTION

Ieva Kadžiulytė, Mythical world in Sigitas Parulskis's „Doriforė“ and Jolita Skablauskaitė's „Brudenis“, Bachelor Thesis, academic adviser Assoc. Prof. Dr. Dalia Jakaitė, Šiauliai university, Department of humanities, 2018, 45 p.